

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

**REFLEXE MARIE ANTOINETTY V BRITSKÝCH NOVINÁCH
PŘED A PO JEJÍ POPRAVĚ**

Bakalářská diplomová práce

Naimanová Adéla

Vedoucí práce: doc. Mgr. Martin Elbel M.A., Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala zcela samostatně za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 29. 6. 2023

.....

Adéla Naimanová

Mé poděkování patří především doc. Mgr. Martinu Elbelovi M.A., Ph.D. za cenné rady a připomínky, a především za trpělivost, čehož si velmi vážím. Můj dík si zaslouží má rodina a přátelé, kteří mě nesmírně podporovali a nutili pracovat dál. V neposlední řadě chci poděkovat Matějovi, který byl mou inspirací a důvodem, proč práci dopsat. Velké díky patří Kristýně a Petrovi, kteří mi byli oporou.

„When everyone else is losing their heads, it is important to keep yours.”

– Marie Antoinette

Obsah

Úvod	6
1. Politické rozpoložení obou států.....	8
1.1. Vztahy Francie a Anglie v 18. století.....	8
1.1.1. Války o rakouské dědictví (1740-1748).....	9
1.1.2. Sedmiletá válka (1756-1763)	9
1.1.3. Válka o nezávislost (1775-1783).....	11
1.2. Velká Británie a Velká Francouzská revoluce.....	12
2. Noviny a komunikace na konci 18. století.....	13
2.1. Vývoj novin v Anglii	13
2.2. Politika v novinách.....	17
3. Marie Antoinetta v novinách.....	19
3.1. Vyobrazení královny před revolucí.....	19
3.2. Obraz královny od začátku revoluce po její popravu	23
3.3. Obraz královny po její smrti	33
Seznam použité literatury	38
Seznam použitých pramenů	40
Resumé	44

Úvod

Marie Antoinetta, manželka francouzského krále Ludvíka XVI., patřila k významným postavám francouzského královského dvora v 18. století. Její život a osud byly významně ovlivněny událostmi Francouzské revoluce a vyvrcholily její popravou v roce 1793. Tato dramatická událost nejen ukončila jeden život, ale také vyvolala širokou odezvu a zájem na mnoha královských dvorech napříč celou Evropou. Aby se ale taková informace mohla rozšířit mezi lid, je k tomu důležitý jeden nástroj – a to noviny.

S novinami se setkáváme v dnešním světě úplně běžně, jsou všude kolem nás, ať už v papírové, nebo digitální podobě. Jak ale vypadaly noviny o dvě století dříve? A co psaly? Promítala se do jejich projevů i politika? Na toto se bude snažit najít odpověď předkládaná práce, konkrétně na příkladu Marie Antoinetty. Její kontroverzní život totiž plnil noviny po celé Francii, jak to ale bylo v Británii?

Práci bude nutné rozdělit do několika částí, které budou pokrývat volně provázané tematické okruhy, které by měly v závěru poskytnout ucelený pohled na problematiku. První část se bude zabývat vzájemnou politikou Francie a Británie v 18. století, kdy bude kladen důraz na válečné konflikty a postavení obou zemí. Část kapitoly se také bude věnovat vlivu Velké francouzské revoluce na Británii a reakce na stávající situace. K této kapitole bude zapotřebí sekundární literatura, která se týká velmocenského postavení zemí v 18. století a literatura, která vysvětlí válečnou problematiku. Z použitých děl uvedu například *Vzestup a pád velmocí*¹ od Paula Kennedyho, která se věnuje ekonomickým proměnám a vojenským konfliktům od 16. do 20. století, nebo *Britské impérium*² z pera Nialla Fergusona, která poskytuje vhled na proměny postavení Velké Británie v průběhu celé kolonizace a osidlování.

Druhá část nabídne stručný pohled do dějin vývoje novin v Anglii od 17. století, aby čtenář porozuměl, proč noviny fungovaly v 18. století tak, jak fungovaly. Důležitou roli také hrála politika v novinách, které bude věnována druhá polovina. Opět zde figuruje práce se sekundární literaturou, největší rozhled poskytla monografie od Barbary a Ladislava Köppelových, kteří sepsali *Dějiny světové žurnalistiky*,³ jež nabízí široký pohled na vývoj novin téměř ve všech evropských státech od 17. století.

¹ KENNEDY, Paul M.: *Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha 1996.

² FERGUSON, Niall: *Britské impérium: cesta k modernímu světu*. Praha 2016.

³ KÖPPELOVÁ, Barbara – KÖPPL, Ladislav: *Dějiny světové žurnalistiky*, Praha 1989.

Práce s prameny je důležitá ve třetí poslední části, která se zabývá analýzou toho, jak anglické noviny psaly o královně Marii Antoinettě. Část je rozdělena na tři podkapitoly, kdy každá reflektuje určité časové období. První obsahuje novinové prameny od roku 1774, což byl první rok možný pro dohledání čitelných novinových záznamů, do roku 1789, kdy vypukla revoluce. Druhá se zabývá sledováním Marie Antoinetty v novinách během revolučního období až do její popravy, a finální se věnuje krátkému exkurzu a otázce, jestli se rétorika novin s popravou královny nějak změnila.

Práce s prameny je pro práci zásadní, proto považují za nutné je aspoň krátce představit. Jedním z hlavních zdrojů britských novin pro tuto práci je placený *The British Newspaper archive*.⁴ Archiv nabízí několik stovek tisíc naskenovaných novin sahajících od současnosti až do roku 1704. V archivu se dá vyhledávat podle hesel, pro práci bylo vyhledávání primárně pod heslem „*Queen of France*,“ kdy archiv relativně přesně vyfiltroval všechny noviny v určeném časovém období, které byly pro práci vyhovující. Novinový archiv nemá přístupy k žádným velkým novinám jako jsou *The Times* nebo *London Gazette*, proto byly z archivu vybírány noviny z větších měst, které byly povětšinou centry hrabství. Například je hodně čerpáno z *Oxford Journal* nebo *Kentish Gazette*, popřípadě *Leeds Intelligencer* a mnoho dalších, které jsou uvedeny v seznamu pramenů. Aby prameny nepocházely pouze z jednoho archivu, autorka se rozhodla předplatit si i novinový archiv *The Times*,⁵ aby jej mohla použít pro rozšíření pramenné základny.

The Times patřily mezi noviny na vrcholu a díky vlastním způsobům přijímaly zprávy od vlastních korespondentů⁶ a informace tak získávaly mnohem rychleji než ostatní noviny. Zároveň měly široký záběr, takže v nich bylo možné nalézt zprávy od pozvání na divadelní představení po zahraniční zpravodajství. Stejně jako ve druhém archivu, i zde bylo heslem pro vyhledávání „*Queen of France*.“ Tento archiv ale nedokázal vyhledávat přesně toto spojení, většinou nabízel všechny dny, kdy byla zmíněná Francie v jiném kontextu a vedle například sloupek o britské královně, proto práce s tímto vyhledávačem byla těžší, a ne tak efektivní jako práce s *The British Newspaper archive*.

Pro pochopení kontextu doby ke třetí kapitole byla také použita sekundární literatura. Díky jejímu použití bylo možné rozpoznat v novinách nálady ve Francii a pochopení událostí

⁴ Dostupné na: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>

⁵ Dostupné na: <https://www.thetimes.co.uk/archive>

⁶ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 182.

z královna života. Mezi vybranými například *Občané: kronika Francouzské revoluce*⁷ od Simona Schamy nebo stručný výklad celé revoluce v monografii Daniely Tinkové *Francouzská revoluce*.⁸

Cílem práce tedy bude porozumět, jak britské noviny vnímaly osobu Marie Antoinetty, jak často se o ní vyskytovaly informace, popřípadě co je na ní nejvíce zajímalo. Dalším bodem bude porovnání rétoriky novin během tří zmiňovaných období z královna života a porovnat, jestli se v novinách změnil postoj k její osobě v nějaké z jejích životních fází, pokud to bude možné, lze také analyzovat, proč se mohl postoj změnit.

1. Politické rozpoložení obou států

V průběhu 18. století se politické rozpoložení Francie a Anglie výrazně proměňovalo a ovlivňovalo jejich vztahy. Obě země se nacházely ve významných historických obdobích, která formovala politické scény a vnímání mezinárodních vztahů. V Anglii docházelo k postupnému vývoji parlamentní demokracie a posilování úlohy parlamentu, zatímco ve Francii se měnily politické režimy od absolutistické monarchie až po revoluční dění a následně vznik Napoleonova císařství. Toto různorodé politické prostředí ovlivňovalo vztahy mezi oběma zeměmi a formovalo jejich politické aliance, spory a diplomatické jednání. V následující kapitole se zaměřím na detailnější analýzu a porovnání těchto politických vztahů v průběhu celého 18. století.

1.1. Vztahy Francie a Anglie v 18. století

Vztahy mezi Francií a Anglií v průběhu 18. století byly plné napětí, rivalit, ale i občasných spojení. Obě země, které patřily k nejmocnějším evropským státům tohoto období, se střetávaly na politickém, ekonomickém a vojenském poli, přičemž jejich vzájemné vztahy ovlivňovaly evropské dějiny. Rivalita mezi Francií a Anglií vyvrcholila v několika válečných konfliktech, jako například Sedmiletá válka, která měla zásadní dopad na mocenskou rovnováhu v Evropě, nebo Americká válka za nezávislost, kdy Francie ve válce podporovala americké povstalce, poskytovala jim finanční a vojenskou pomoc. Zároveň však existovaly i období spolupráce a diplomatických jednání, kdy obě země hledaly společné zájmy a snahy o urovnání sporů. V následujících částech se budeme podrobněji zabývat vývojem a charakterem těchto vztahů během celého 18. století.

⁷ SCHAMA, Simon: *Občané: kronika Francouzské revoluce*. Praha 2004.

⁸ TINKOVÁ, Daniela: *Francouzská revoluce*, Praha 2008.

Na začátek je důležité poznamenat, že od 17. století do pádu Napoleona, nebyly francouzské válečné konflikty zaměřené proti Anglii, ale jednalo se o další okolnosti, které nakonec postavily oba státy proti sobě.⁹ Dalším důležitým faktorem, který v 18. století udával směr války byla poloha státu a vlastní finance – vítězství jedné strany se tak odvíjelo od toho, jací spojenci stáli na obou stranách a jak dlouho dokázali války financovat.¹⁰

V první třetině 18. století panovalo v Evropě anglo-francouzské zmírněné napětí. Oba státy potřebovaly po roce 1715 vyřešit vlastní politické problémy, proto bylo pro obě strany výhodné, když budou v tuto dobu spolupracovat. Jako první konflikt, ve kterém šly obě mocnosti do boje spolu, bylo odvrácení Španělska od jeho pokusů o proniknutí do Itálie.¹¹ Ve 30. letech, potom co se Francie politicky i ekonomicky vzpamatovala, chtěla obnovit vedoucí postavení evropského státu.

1.1.1. Války o rakouské dědictví (1740-1748)

Válka o rakouské dědictví, byl konflikt mezi Habsburskou monarchií a několika evropskými mocnostmi, který vznikl v důsledku sporu o nástupnictví na rakouském trůnu. Protirakouské nálady ve Francii nemohly odmítnout podpořit Prusko a Bavorsko v jejich snahách o získání rakouského trůnu, což ale dalo vzniku anglo-rakouské aliance, která vyvážila poměr sil ve válce. Zároveň přinesla spolupráce s Británií Marii Terezií vydatnou finanční podporu.¹² Anglie dokázala celé situaci pomoci tak, že zbavila Prusko francouzského vlivu. Tato situace přispěla k tomu, aby se roku 1744 celý konflikt vyhrotil tak, že se anglo-francouzská situace změnila v čisté nepřátelství. Francie se tak vydala cestou prolomení hradeb rakouského Nizozemska a zaútočila na Holandsko. Anglie sehrála důležitou roli, jak ve finančnictví, kdy dokázala půjčit Rakousku dostatečnou sumu, aby si mohlo zakoupit žoldnéře na ochranu Nizozemí, tak v přesvědčení Pruska, aby se stáhlo. Británie, ale vedla velmi nákladnou válku, která se dotkla především zvýšení daní a znásobení státního dluhu, ale dokázala ještě vyčerpanější Francii přinutit k míru. Konflikt byl ukončen smlouvou z Aix-la-Chapelle roku 1748.¹³

1.1.2. Sedmiletá válka (1756-1763)

V Severní Americe anglo-francouzská rivalita postavila proti sobě kolonisty. Zásadní rozdíl spočíval v řešení konfliktu mateřskou zemí. Anglie byla velmi ochránářská, co se týče

⁹ FERRO, Marc: *Dějiny Francie*. Praha 2006, s. 142.

¹⁰ KENNEDY, Paul M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 105–106.

¹¹ Tamtéž, s. 142.

¹² KENNEDY, P. M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 144.

¹³ Tamtéž, s. 145.

anglicky mluvících osadníků, kdežto Francie se o osud vlastních kolonií zajímala jen málo a nejevila o kolonie téměř žádný zájem. Kolonisté pro Angličany představovali pracovní sílu a zákazníky a hlavně místo, odkud získávali levné suroviny a kam mohli přivážet výrobky z vlastních manufaktur. Britové tak neustále posílali do kolonií nové kolonisty, zatímco Francouzi zůstávali lhostejní.¹⁴

Británie v koloniích aktivně podporovala rozbroje proti francouzským občanům a snažila se o rozšíření svých panství za Allegheny, kde se ale setkávala s francouzským odporem. Londýnská vláda roku 1753 vydala rozkaz, aby se angličtí kolonisté postavili proti každé nové francouzské aktivitě se zbraní v ruce a již v létě 1754 docházelo k ozbrojeným srážkám. Britsko-francouzský konflikt byl čím dál víc nevyhnutelný.¹⁵

Britská vláda se snažila Francii nabídnout mírové podmínky, ty ale byly neodpovídající francouzským představám, proto odmítla. Z toho důvodu se od podzimu 1754 tvořila spojení mezi jednotlivými státy.¹⁶ Díky novému státnímu kancléřovi Kounicovi se otevřela jednání mezi Rakouskem a Francií,¹⁷ které se tak stali spojenci v této bitvě, naopak Prusové podpořili Británii.¹⁸

Celou válku měla Velká Británie navrch především na moři – její flotila byla asi dvojnásobná oproti té francouzské.¹⁹ Na moři trvale blokovalo královské námořnictvo francouzské atlantické přístavy a mělo dostatečnou převahu, aby obnovilo svoji námořní převahu i ve Středomoří. Námořnictvo dokázalo odstříhnout Francii částečně od námořního obchodu, čímž si Británie vytvořila další ochranu svého obchodu a teritorií. Francouzské kolonie se postupně začaly ocitát pod britskou nadvládou, čímž byly války téměř završeny.²⁰

Británie vyhrála především díky své námořní přesile a stala se tak námořní velmocí, které se už Francie nevyrovnala. I přesto, že část francouzských území musela navrátit,²¹ důležitější pro ni bylo zbavení francouzského vlivu v Indii²² a dominantní postavení ve většině kolonií v Severní Americe.²³

¹⁴ FERRO, M.: *Dějiny Francie*, s. 143

¹⁵ STELLNER, František: *Sedmiletá válka v Evropě*. Praha 2000, s. 51.

¹⁶ Tamtéž, s. 53.

¹⁷ Tamtéž, s. 55–63.

¹⁸ KENNEDY, P. M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 148.

¹⁹ FERRO, M.: *Dějiny Francie*, s. 144.

²⁰ KENNEDY, P. M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 149.

²¹ Tamtéž, s. 150.

²² FERGUSON, N.: *Britské impérium*, s. 64–66.

²³ KENNEDY, P. M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 150.

1.1.3. Válka o nezávislost (1775-1783)

Boj o americkou nezávislost byl v počátcích záležitostí čistě anglicko-americká, kvůli nespokojenosti britských kolonistů, jejichž situace se postupně začala zhoršovat, protože britská vláda zvyšovala daně. Kolonie byly finančně zatíženy, právě z toho důvodu, aby se Británie dokázala vzpamatovat z předcházející války a financovat obranu amerických kolonií.²⁴

Francie po zdrcující porážce v sedmileté válce zastávala protibritský postoj a byla odhodlaná těžít z jakékoli těžkosti, která mohla Británii v zámoří potkat. Británie byla v mnohem slabším postavení než v roce 1756, protože sama měla vnitřní problémy a národ byl rozdělen debatou o situaci amerických kolonistů. Francie využívala i upadajícího námořního obchodu, který bojkotovali kolonisté.²⁵

Podpora amerických kolonistů ze strany Francie proběhla již v květnu 1776, kdy jim Francie poskytla několik lodí a střelný prach. Po pádu Britů u Saratogy²⁶ viděli Francouzi šanci srazit Británii ještě hlouběji, čímž se otevřela cesta k vyjednávání o spojenectví s Američany. Základem jejich spolupráce byly smlouvy o přátelství a obchodu, druhá byla o neuzavření míru ani příměří bez souhlasu druhé země. V roce 1779 se přidalo na francouzskou stranu Španělsko, které chtělo zpět území, které ztratilo v předchozí válce. Do konfliktu se zapojilo i Holandsko, protože mu vypověděla válku Británie z důvodu pokračování v obchodu s Francií a Američany.²⁷ Británie naopak neměla žádné spojence, kteří by ji pomohli tuto válku ustát. Po roztržce roku 1762 mohla těžko očekávat pomoc od Pruska, Španělsko již stálo na druhé straně a ruskou podporu si Britové nedokázali od sedmileté války udržet.²⁸

Británie čelila dvěma strategickým problémům. První souvisel s tím, že musela operovat pozemními vojsky, aby zvládla vzpouru potlačit. Počáteční naděje, že námořnictví bude pro válku dostačující brzy zhasly. Druhým problémem byla vzdálenost. Ať se jednalo o zpožděnou komunikaci z Londýna, který měl řídit postup války, nebo vzdálenost od domovské základny. Dalším problémem byla decentralizovaná společnost, takže pokud Britové dobyli jedno větší město, pro Američany to moc neznamenalo.²⁹

²⁴ TINDALL, George Brown – SHI, David E.: *Dějiny Spojených států amerických*. Šesté, doplněné vydání. Praha 2023, s. 75.

²⁵ KENNEDY, P. M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 152.

²⁶ 17. října 1777.

²⁷ TINDALL, G. B. – SHI, D. E.: *Dějiny Spojených států amerických*, s. 101.

²⁸ KENNEDY, P. M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 153.

²⁹ Tamtéž, s. 152–153.

Oslabená Británie dokonce roku 1779 ztratila kontrolu nad Lamanšským průlivem, čímž jí hrozila španělsko-francouzská invaze. Zlom přišel roku 1781, kdy byla poražena britská flotila v Chesapeacké zátocě flotilou francouzskou, což způsobilo, že se Britové vzdali Yorktownu a tím bylo ukončeno americké tažení.³⁰

Válka byla ukončena roku 1783 Pařížským mírem. Francie a Španělsko se vzdaly Gibraltarů a dosáhlo se příměří s Velkou Británií, která uznala nezávislost Spojených států amerických. Britové také zaručili Američanům svobodu rybolovu v oblasti Newfoundlandu a v zálivu sv. Vavřince.³¹

1.2. Velká Británie a Velká Francouzská revoluce

Události ve Francii od roku 1789 měly významný dopad na Británii, která se nedokázala izolovat od revolučního dění. Francouzská revoluce nejenže přinesla politické změny ve Francii, ale také ovlivnila politickou scénu v Británii. Vliv revoluce se projevil ve formě preciznějšího vymezování politických názorů a urychlil proces formování moderních politických stran. Britská veřejnost se stále více zapojovala do politického života a reagovala na události ve Francii. Pamflety byly vydávány, spolky byly zakládány a britští radikálové navazovali kontakt s francouzskými revolucionáři. Revoluce získala mnoho příznivců zejména mezi vyššími a středními vrstvami britské společnosti. Nicméně, po vypuknutí válečného konfliktu v roce 1793 se počet jejích příznivců začal snižovat. V této době se veřejné reakce na francouzskou revoluci často prolínaly s komentáři k situaci v Británii a přirozeně docházelo k srovnávání obou zemí. Pozitivní i negativní ohlasy odrážely nejen politické události ve Francii, ale také vnímání britské společnosti. Tím vznikala diskuse a hodnocení změn probíhajících ve Francii z britské perspektivy.³²

Obavy Britů o destabilizaci společenského řádu a vznik anarchie byly hluboce zakořeněny a měly výrazný vliv na chování politiků té doby. Výzvy k parlamentní reformě byly odloženy na neurčito, protože ve stínu revolučního hnutí byla ve společnosti přítomna silná obava z revolučního chaosu. Většina politiků odmítala zasahovat do existující ústavy, obávajíc se oslabení základů společenského uspořádání v období potenciálního vnitřního nepokoje. Strach před revoluční nákazou se rozšířil napříč různými vrstvami společnosti a v letech 1792-1793 to vedlo ke vzniku tzv. *loajálníhoho hnutí*,³³ které hájilo stávající řád a usilovalo o potlačení

³⁰ KENNEDY, P. M.: *Vzestup a pád velmocí*, s. 154.

³¹ TINDALL, G. B. – SHI, D. E.: *Dějiny Spojených států amerických*, s. 108.

³² NOVÁKOVÁ, Kristýna: *Reakce na Velkou francouzskou revoluci v Anglii*. Praha 2011 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce), s. 28.

³³ EMSLEY, Clive: *Britain and the French Revolution*, New York, s. 2014, s. 26.

veškerých buřičských projevů. Přes existenci radikálních hlasů v té době se současný premiér William Pitt neuchýlil k výrazným represím. Byl si vědom, že veřejné mínění chce zastavit šíření revolučních myšlenek, ale příliš drastické zákroky by vyvolaly protesty. V roce 1792 vydal král prohlášení proti radikálním tiskovinám a byly zahájeny soudní procesy proti některým autorům, přestože mnohdy končily jejich osvobozením.³⁴

Situace se pro ty, kteří otevřeně sympatizovali s myšlenkami francouzských revolucionářů, stávala obtížnou. Válečný nepřítel se totiž automaticky stával i ideologickým nepřítelem. Navíc Francie sama, když vyhlásila válku, vyzývala britský lid k povstání proti údajné tyranské vládě. Mezi nejznámější příklady radikálních skupin té doby patří *London Corresponding Society*, organizace řízená zejména řemeslníky, kteří sdíleli ideje Thomase Painea a francouzské revoluce a usilovali o parlamentní reformu v demokratickém duchu. Tato volání však nebyla výjimečná. Francouzský příklad přispěl k rozšíření radikalismu ve větší míře než kdy dříve.³⁵

Jejich pozice se ztížila poté, co se Británie připojila k protirevoluční koalici a po napoleonských válkách byli nuceni tito radikalisté emigrovat, ale jejich vliv, společně s myšlenkami Velké francouzské revoluce, přežil a šířil se dál v 19. století.³⁶

2. Noviny a komunikace na konci 18. století

Na konci 18. století, v době po osvícenství a rozvoje, hrály noviny klíčovou roli v komunikaci a šíření informací. S nástupem průmyslové revoluce a růstem literárního vzdělání se noviny staly významným médiem, které ovlivňovalo společenské a politické dění. Stávaly se prostředkem, skrze který lidé získávali aktuální zprávy, debatovali o důležitých tématech a formovali své názory. Noviny nabývaly na významu nejen jako prostředek informování, ale také jako nástroj šíření idejí a politických myšlenek. Hlavním obsahem této kapitoly tedy bude především zmapování novin a jejich fungování – od získávání zpráv k otištění po jejich distribuci čtenářům.

2.1. Vývoj novin v Anglii

Aby bylo možné chápat úlohu tisku a novin v období, kterému se věnuje tato práce, považuji za nutné udělat krátký exkurz do 17. století, kdy se na území Anglie vyvíjely noviny

³⁴ NOVÁKOVÁ, K.: *Reakce na Velkou francouzskou revoluci v Anglii*, s. 28

³⁵ Tamtéž, s. 32.

³⁶ Tamtéž, s. 58.

odlišným směrem, než tomu bylo v jiných evropských státech. Úplným předchůdcem novin, jak je známe z pozdějších dob byly newsbooks³⁷ a corantos, původem z Nizozemí, které se do Anglie dostaly na počátku 17. století.³⁸ Tenhle typ předchůdců byl značně oblíbený především v průběhu anglické revoluce.

Důležitou roli ve vývoji novin hrála cenzura. Až do osvícenství ve druhé polovině 18. století se vydavatelé nemuseli bouřit proti přísným úředním kontrolám, protože je chápali jako nutnou součást svého řemesla.³⁹ Podle cenzurního zákona z roku 1633 se veškerá vydavatelská činnost soustředila v rámci tiskařského cechu a každé legální vydavatelství bylo podřízeno cenzorům jmenovaným arcibiskupem canterburským nebo biskupem londýnským.⁴⁰

Anglie zaostávala za ostatními státy i na poli infrastruktury, která byla pro vydávání novin důležitá – stále ještě závisela na ručně psaných *newsletters*, zatímco ve státech jako Nizozemsko či Francie patřily periodické listy k běžnému životu lidí a zvládaly uspokojovat zájmy čtenářů o dění v širším okolí. Přerod v těchto směrech se konal za anglické revoluce, jež způsobila rostoucí množství pamfletů, které, i přes veškeré snahy, začaly kolovat až na venkově a situace v Londýně se začala šířit mezi všechny vrstvy obyvatelstva.⁴¹ Nejenže se konala revoluce ve státním zřízení, změny probíhaly i ve vydavatelstvích, která začala tisknout kopie projevů prohlášených v „*Dlouhém parlamentu*“, čímž se zvedal zájem čtenářů a samy noviny tak mohly zasahovat do politického dění. Parlament tak z nátlaku cenzuru v roce 1641 zrušil, ale pro rizika z nekontrolování vydávaných pamfletů obnovil v roce 1643 cenzurní omezení.⁴² Za zmínku zde stojí básník John Milton, který v období revoluce vydal svůj text *Agreopagetika, aneb řeč o svobodě tisku*.⁴³ Hned v úvodu se pouští do kritiky cenzury, která nesouzní s myšlenkou občanských práv a svobod, po kterých občané touží. Dále se opírá o starověké Řecko, kde knihy byly sice odsuzovány a zamítány, ale nikdy zakazovány.⁴⁴

Po restauraci Karla II. došlo roku 1663 k zosílení cenzurních kontrol, které nyní obsahovaly navíc přísný dohled nad informacemi, které docházely ze zahraničí, nebo propojení

³⁷ Jednalo se o zpravodajské sešity, které měly 8–22 stránek a vycházely jednou týdně, In: KÖPPLOVÁ, B.–KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 48.

³⁸ BOYCE, George – CURRAN, James – WINGATE, Pauline: *Newspaper History: From the 17th Century to the Present Day*, Londýn 1978, s. 83.

³⁹ VEČEŘA, Pavel: *Úvod do dějin tištěných médií*, Praha 2015, s. 32–33.

⁴⁰ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 47.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž, s. 47–49.

⁴³ VEČEŘA, P.: *Úvod do dějin tištěných médií*, s. 33.

⁴⁴ MILTON, John – HALES, John W. (ed.): *Areopagitica*. Oxford 1917, s. 2–8.

oficiálního tisku s informacemi shromažďovanými státem.⁴⁵ I přes veškeré snahy Karla II. a jeho nástupce Jakuba II., nebylo možné přísně kontrolovat všechny vycházející noviny, proto často docházelo k úniku informací. Posledním pokusem o zadržování informací a dohledem nad tím, co se mezi občany šíří, bylo zrušení kaváren roku 1678, kde se tisk často distribuoval a mezi muži probíral.⁴⁶ V roce 1679 vypršela platnost tiskového zákona, který nebyl prodloužen, čímž se v letech 1680 kavárny opět dostaly na vrchol své slávy a udržely se zde až do roku 1730. O jejich finančním významu svědčí to, že jak rejstřík lodní dopravy *Lloyds*, tak i londýnská burza měly své počátky v pravidelných schůzkách v kavárnách. Všechny druhy tiskovin byly distribuovány prostřednictvím kaváren, což vedlo k vytvoření prostoru, kde reportéři mohli naslouchat „veřejnému mínění“ a také shromažďovat zprávy a informace o tom, co se děje v zahraničí, které se pak obratem dostávaly zpět do veřejného prostoru.⁴⁷ Ani toto nedokázalo předejít Slavné revoluci, která měla za výsledek zrušení cenzury a tiskovou svobodu. Navíc se zrušením cenzury a nastolení nové politiky přišel faktor novin jako politického prostředku pro rozšiřování whigovských a toryovských myšlenek.⁴⁸

V roce 1670 se poprvé objevil termín „*noviny*“, který se stal označením pro nový typ médií a který zahájil svou cestu neustálého vývoje a proměn. Svět novinářství přinesl řadu dlouhodobých rysů, jež přetrvávají dodnes. Jedním z těchto rysů byla orientace čtenářů na politické aktéry a zároveň na jejich schopnost přinášet zisky tiskárnám a vydavatelům. Tato kombinace veřejného zájmu a soukromého zisku vytvořila základ novinářské práce a dala novinám možnost přinášet směs zpráv, komentářů, klepů a dalších informací. Tím se noviny staly důležitým prostředkem šíření informací a formování veřejného mínění.⁴⁹

Počátkem 18. století se stále více angažovaly noviny a pamflety jako zbraň pro politický prostředek, proti čemuž byl vydán roku 1712 zákon o kolkovném, který směřoval proti vlně whigovských pamfletů narážející na vládu toryovského kabinetu. Jednalo se o povinné zaplacení kolkovného za každý výtisk novin, což později několik tiskařů natolik finančně zatížilo, že museli tiskárnu zavřít. Jiní tiskaři naopak našli v zákoně kličku,⁵⁰ kterou využili k ušetření za vydaný náklad. Roku 1725 přišla novela zákona, která kličku ze zákona odstranila

⁴⁵ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 54.

⁴⁶ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 56.

⁴⁷ TEMPLE, Mick: *The British press*. Glasgow 2008, s. 10.

⁴⁸ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 56.

⁴⁹ TEMPLE, M.: *The British press*, s. 9.

⁵⁰ Tiskaři používali takový formát novin jako měl pamflet, který patřil do jiné kategorie kolkovného. U pamfletů se platilo za celý náklad, a ne za každé vydání jako u novin – tiskaři tak ušetřili nemalé peníze. In: KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 72.

a roku 1757 definitivní zpřísnění, které bylo mířeno hlavně proti novinovým výtiskům, kdy se kolokovné zvýšilo na dvojnásobek.⁵¹

S postupným zlepšováním komunikačních prostředků se místní obyvatelé začali potýkat s konkurencí lépe vybavených a distribuovaných londýnských novin. V roce 1764 bylo prostřednictvím poštovního úřadu rozdistribuováno přes milion výtisků londýnských novin, a do konce století se toto číslo zvýšilo na 4,5 milionu. Tento rychlý nárůst distribuce londýnských novin svědčí o rostoucím zájmu veřejnosti o aktuality a informace. Zároveň tímto vývojem se místní noviny musely přizpůsobit a zlepšovat svou kvalitu a obsah, aby udržely čtenářskou základnu.⁵²

Do 80. let 18. století došlo k významnému formování anglických novin. Zatímco londýnské publikace se etablovaly jako významné celostátní periodikum s širokým čtenářstvem, místní noviny začaly budovat vlastní vlivné okruhy čtenářů. Avšak i přesto zůstávaly místní noviny částečně závislé na londýnských zdrojích a měly omezenou samostatnou identitu, ať už v grafickém provedení nebo obsahu. V průběhu první poloviny století prošly noviny řadou úprav, které přispěly k ustálení jejich formy a charakteru. Tím se vytvořil základ pro další rozvoj novinářství a jeho roli v anglické společnosti.⁵³

V roce 1785 spatřily světlo světa pravděpodobně nejslavnější noviny v historii. *The Daily Universal Register* (později přejmenovaný na *The Times*) se staly pravděpodobně prvním periodikem, které plně uznalo zprávy jako základní pilíř novinového obsahu, což nebylo samozřejmé všem novinám té doby. Tento přístup způsobil značnou změnu ve sférahách novinářského působení.⁵⁴ *The Times* byly běžné, svižně psané listy, které si zakládaly na dobrém parlamentním i zahraničním zpravodajství. Například jako první přinesly zprávy o popravě Ludvíka XVI. do Británie. Jejich největší předností byla politická nezávislost a také vlastní způsoby získávání informací – monopol na dodávky zahraničního tisku držel poštovní úřad, ale *The Times* si platil za síť vlastních korespondentů a kontaktů v zahraničí a přepravu informací do Londýna.⁵⁵

⁵¹ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*. s. 68–73.

⁵² TEMPLE, M.: *The British press*, s. 13.

⁵³ BOYCE, G. – CURRAN, J. – WINGATE, P.: *Newspaper History*, s. 97.

⁵⁴ TEMPLE, M.: *The British press*, s. 14.

⁵⁵ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 182.

Po většinu 19. století si noviny vydobily autoritu, které se pravděpodobně žádné jiné médium nemohlo rovnat. Jejich vliv a důvěryhodnost vytvořily nové standardy pro novinářskou práci a ovlivňovaly široké spektrum politických, společenských a ekonomických rozhodnutí.⁵⁶

2.2. Politika v novinách

Politika a média spolu těsně souvisí již po mnoho staletí a jejich vztah je jedním z klíčových aspektů moderní společnosti. V 18. století se tato vzájemná interakce začala projevat stále výrazněji, přičemž média se stala důležitým prostředkem politické komunikace a formování veřejného mínění. Nově vzniklá tisková média, jako noviny a časopisy, nabízely prostor pro diskusi a šíření politických názorů, což ovlivnilo politické dění i vnímání politiky veřejností. Zároveň politici a státníci se snažili využít média k prosazování svých politických agend a získávání podpory. Tento dynamický vztah mezi politikou a médii vytvářel novou realitu, která formovala politickou kulturu a ovlivňovala rozhodovací procesy. V této kapitole se zaměříme na politické aspekty médií v 18. století a jejich vliv na společnost.

Zásadní osobností, která se přičinila ke vzniku politické žurnalistiky, byl Daniel Defoe. Na konci 17. století vydal spis *Esej o projektech*, který doporučoval změny ve společenském uspořádání. O pět let později přišel na scénu s protitoryovským pamfletem *Jak nejrychleji skoncovat s rozkolníky*, který mu přinesl soudní žalobu a pobyt v žaláři. Po osvobození pracoval jako agent, který jezdil po provinciích, aby zjišťoval nálady obyvatelstva, stav hospodářství i místní správy, které sepisoval pro své nadřízené a tím otevřel dveře pro první kritické reportáže. V roce 1704 začal vydávat whigovský politický týdeník *The Weekly Review of the Affairs of France*, který se brzy rozšířil na vydávání třikrát týdně,⁵⁷ a na rozdíl od zpravodajských novin zde nebyly prvořadé informace, ale komentáře Defoea, který tímto způsobem podporoval whigovskou politiku.⁵⁸

Další významnou osobností, tentokrát z toryovského tábora, byl Jonathan Swift. O něco později než Defoe, začal vydávat politický list *The Examiner*, který v průběhu let směřoval k vysmívání se whigovskému kabinetu a útočení na samotnou vládu a prvního ministra. V této době tak začal první zápas politických deníků a stran, který se whigovský kabinet snažil utnout. Jako vedoucí vládní strana si uzpůsobila síť agentů a donašečů, kteří pravidelně kontrolovali opoziční toryovské tiskárny a shromažďovali informace o opozičních listech, a navíc se vláda

⁵⁶ TEMPLE, M.: *The British press*, s. 14.

⁵⁷ KÖPPLOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové žurnalistiky*, s. 83.

⁵⁸ VEČEŘA, P.: *Úvod do dějin tištěných médií*, s. 61.

snažila zastrašovat tiskaře i vydavatele soudními postihy.⁵⁹ Když soudní postihy nezafungovaly, obrátila se vláda k jiným prostředkům jako bylo blokování distribuce poštou, nebo výše zmíněné zvýšení kolkovného a zpřísnění dohledu nad kolkovacími povinnostmi – odpovědí bylo ležení nepřečtených, či vůbec nerozbalených balíků vládních novin na poštách a odmítání gentlemanů v kavárnách připalovat si dýmky nad vládními listy jako *London Courant* nebo *Free Briton*.⁶⁰

Ve dvacátých letech 18. století se politické střety vyostřovaly, vznikaly tak další noviny, které usilovaly o přízeň čtenářů a tím i o podporu strany. Mezi populární stranické listy patřily například noviny *The London Journal* nebo časopis *The Craftsman*, který se stal jedním z nejpobulárnějších toryovských listů. Stál za ním vikomt Bolingbroke, kterému časopis pomáhal v zápase proti vůdci whigovské strany siru Walpoleovi.⁶¹ Další pokrok v politické žurnalistice se týkal především zpráv z jednání Dolní sněmovny, které do té doby nebyly uveřejňovány anebo otiskování otevřených listů známých osobností a politiků.⁶² Vedoucí úlohu v publikování zpráv ze sněmovny měl opoziční list *Gentleman's Magazine*, který měl velký vliv na veřejné mínění a vliv rétoriky v Anglii. Později se však ukázalo, že literát, který měl na starost poskytování zpráv z jednání na žádném jednání nebyl přítomen a jeho texty byly pouhá literární fikce.⁶³ Poslední inovativní politický tisk se zaměřoval nejen na ovlivňování veřejnosti, prezentování politického názoru, nýbrž také o obchodní úspěch a finanční zisky. Od konce 18. století se výrazněji rozdělila role majitelů novin a editorů, kteří již nebyli jednou a tou samou osobou, jako tomu bývalo v dřívějších dobách. Majitelé se zabývali především financováním, editoři zase o obsahovou stránku.⁶⁴

Každé větší noviny podporovaly jednu z politických stran, ať už radikálněji nebo jen umírněněji. *The Morning Chronicle*, založené již roku 1769 podporovaly především Whigy a patřily mezi ty radikálnější, které neodmítaly Francouzskou revoluci. Již zmíněné *The Times* se držely ve středu⁶⁵ až k toryovské straně.⁶⁶

⁵⁹ KÖPPOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové, žurnalistky*, s. 84–85.

⁶⁰ Tamtéž, s. 86.

⁶¹ VEČEŘA, P.: *Úvod do dějin tištěných médií*, s. 61.

⁶² Tamtéž, s. 62.

⁶³ KÖPPOVÁ, B. – KÖPPL, L.: *Dějiny světové, žurnalistky*, s. 86.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ BRAKE, Laurel – KAUL, Chandrika – TURNER, Mark W.: *The News of the world and the British Press, 1843–2011: Journalism for the Rich, Journalism for the Poor*. Londýn 2016. s. 27.

⁶⁶ VEČEŘA, P.: *Úvod do dějin tištěných médií*, s. 62.

3. Marie Antoinetta v novinách

Marie Antoinetta, rozená arcivévodkyně rakouská a korunovaná královna francouzská, byla jednou z nejkontroverznějších osobností historie, kterou si lze pamatovat především kvůli jejímu bulvárnímu vykreslení dobovými médii a skandály, kolem kterých se pohybovala. Byl ale pohled na Marii Antoinettu v médiích vždy stejný nebo se v průběhu času, a především začínající revoluce změnil? Této problematice se bude věnovat následující kapitola, která by se tak měla zaměřit na to, jak se o Marii Antoinettě britské noviny vyjadřovaly před revolucí, následně během ní a po revoluci. Primárními prameny budou dostupné britské noviny. Pokud to bude možné, lze provést exkurz přímo do francouzských novin a porovnat, jakou formou byla informace do anglicky píšících tisků přejata.

3.1. Vyobrazení královny před revolucí

Osobnost Marie Antoinetty byla provázána mnoha skandály, které obsazovaly titulní strany francouzských plátků. Bylo tomu tak ale i v britských novinách? Tato podkapitola by měla poreferovat o tom, jak byla Marie Antoinetta vnímána a jestli i v anglických novinách dominovala stejně jako ve Francii její negativní stránka. Podkapitola bude časově vymezená od prvních dostupných záznamů z roku 1774 až do května 1789, kdy se setkaly generální stavy.⁶⁷

První zprávy, které bylo možno získat z dostupných internetových archivů, pochází z roku 1774. Noviny *Derby Mercury* přebraly zprávu z *London Gazette* ze dne 28. června, kde informovaly o tom, že francouzská královna je v očekávání a přidaly zprávu o množství obdržených gratulací, které královský pár obdržel k události usednutí na trůn.⁶⁸ Další zpráva, která mohla čtenáře zaujmout, byla o necelý rok později vydána *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, kde gentleman, který se právě navrátil z Paříže, informoval o nových módních doplňcích do vlasů, které si Marie Antoinetta osvojila, aby se vysmála přehnaně velkým chocholům, které nosí všechny ženy na dvoře. Jednalo se o zvláštní módu nechat si do vlasů vložit mladý pastinák, ale brzy si ji osvojil celý dvůr. Redakce následně doplňuje, že londýnská tržiště mohou očekávat velkou poptávku po tomto druhu zeleniny.⁶⁹

O tom, že byla z královny Francie módní ikona, mluví i sloupek vydaný jen o týden později v *Ipswich Journal*. I přesto že se celá zpráva týkala zármutku dánské královny, Marie

⁶⁷ TINKOVÁ, D.: *Francouzská revoluce*, s. 276.

⁶⁸ *London, (Thursday) June 30.*, *Derby Mercury*, č. 2203, 1. 7. 1774, s. 1.

⁶⁹ *London, May 13.*, *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, č. 761, 18. 5. 1775, s. 1.

Antoinetta zde byla označena jako průkopnice doplňků s peříčky, která na sobě měla právě dánská královna.⁷⁰

Dalším pozitivním výtiskem byla otištěná zpráva z Paříže, ve které korespondent psal, že její Veličenstvo navštívilo na začátku měsíce divadlo, kde potkala paní Lemaitre se svými třemi potomky, které královnu natolik ohromily svou roztomilostí a chováním, že je nechala poslat do královského lóže a pozvala do Versailles, což ukazovalo její dobrotivost a srdečnost.⁷¹ To, že byla královna rozumná a ctižádostivá žena, psal Stamford Mercury v souvislosti odjezdu jejího bratra⁷² z Francie, kde se setkal se švédským králem.⁷³ V listopadu roku 1777 se v anglických novinách několikrát objevila reklama na *Ladie's pocket book*,⁷⁴ která obsahovala kalendář s významnými daty, které se týkaly jak anglické královské rodiny, tak i dalších evropských panovníků a každý výtisk obsahoval rytiny královen včetně té francouzské.⁷⁵ V dalších číslech se opět objevovaly velmi krátké zprávy o postupujícím těhotenství,⁷⁶ které bylo velkou radostí pro celou Francii, a také že bylo těhotenství pro královnu velmi nepříjemné, protože dokonce nemohla nosit boty na podpatku, ani vycházet ven, aby se jí a královskému potomku nic nestalo.⁷⁷ *Hampshire Chronicle* o dva měsíce později navazovaly se zprávou, že se královna chystala k porodu a Paříž na počest narození potomka připravovala velké oslavy.⁷⁸

V dubnu 1778 se ve třech lokálních novinách objevila totožná zpráva o tom, že se mušketýři francouzské královny chlubili jednomu Angličanovi, že všichni koně ve stádu byli pořízeni právě z Anglie.⁷⁹ V dalších letech se v novinách objevovaly především další zprávy o těhotenství Marie Antoinetty a jak umělecky nadaná je.⁸⁰ Stále se tak nejednalo o žádné negativní zprávy, které by měly ovlivnit smýšlení celé společnosti – jediný pohnutek bylo

⁷⁰ *Anecdote*, Ipswich Journal, č. 1904, 27. 5. 1775, s. 2.

⁷¹ *Intelligence extraordinary*, Chester Chronicle, č. 83, 22. 11. 1776, s. 4.

⁷² Jednalo se o císaře Josefa II.

⁷³ *London*, August 7., Stamford Mercury, č. 2424, 14. 8. 1777, s. 1.

⁷⁴ *Steven's ladies annual journal*, Oxford Journal, č. 1283, 29. 11. 1777, s. 4.

⁷⁵ *Steven's ladies annual journal*, Ipswich Journal, č. 2032, 22. 11. 1777, s. 4.

⁷⁶ *London*, May 7., Oxford Journal, č. 1306, 9. 5. 1778, s. 2.

⁷⁷ *Extract of a letter from Paris*, June 15., Derby Mercury, č. 2408, 19. 6. 1778, s. 2.

⁷⁸ *London*, Saturday, August 8., Hampshire Chronicle, č. 312, 10. 8. 1778, s. 3.

⁷⁹ Jedná se o noviny: Norfolk Chronicle, č. 475, 2.5. 1778, s. 1; Derby Mercury, č. 2400, 24. 4. 1778, s. 2.; Kentish Gazette, č. 1031, 29. 4. 1778, s. 3.

⁸⁰ *Extract of a Letter from Arras*, France Aug. 24., Derby Mercury, č. 2783, 1. 9. 1785, s. 2.

zveřejnění nákladů královské rodiny v roce 1784 – částka byla asi 26 milionů livrů – a zpráva se otiskla v několika novinách.⁸¹

V srpnu 1785 noviny přinesly zprávy o náhrdelníkové aféře. Podle monografie *Marie Antoinetta* od Antonie Fraser se již v červnu objevili na královském dvoře dva klenotníci Bohemer a Bassengen, kteří společně vedli obchod v Paříži a nabízeli královně své zboží. Zmíněný diamantový náhrdelník byl právě z jejich dílny a klenotníci jej chtěli prodat francouzské královně, která je ale několikrát odbyla, že nemá o náhrdelník zájem. Celá pointa této aféry spočívala v tom, že si klenotník Bohemer myslel, že náhrdelník královně prodal, i přesto že jej ve skutečnosti zaplatil kardinál Rohan pod královniným jménem, který tak očekával od královské rodiny větší přízeň za tento dar. Aféra tak byla spleť nespravedlností a obviňování královny z nezaplacení náhrdelníku, což pošpinilo její jméno.⁸²

Francouzský historik François Furet aféru s náhrdelníkem vysvětluje ve své monografii *Francouzská revoluce I. díl – Od Turgota k Napoleonovi 1770–1814* trochu jiným způsobem. Podle něj opravdu za celou situaci mohl kardinál Rohan, který skutečně chtěl pro královnu diamantový náhrdelník a skutečně byl podveden, ale klenotníci přišli za královnou kvůli první splátce,⁸³ ne jí nabídnout nový náhrdelník, jak tvrdí A. Fraser. Je tedy nutné přihlížet k dílům A. Fraser kriticky a ověřovat informace, protože dle dostupných zdrojů není vystudovaná historička, ale povoláním spisovatelka.

Je překvapivé, že ani jedny anglické noviny neinformovaly o incidentu již v červnu, kdy se začal odehrávat, ale až s dvouměsíčním zpožděním. *Kentish Gazette* o této situaci informoval 6. září a v dlouhém sloupku čtenářům vysvětloval, jak k celému nedorozumění došlo. Nejednalo se o žádné pošpinění královnina jména, nýbrž o prosté nedopatření, kterému pomohl kardinál Rohan a Madame de la Motte.⁸⁴ O čtyři dny později vydal *Newcastle Courant* sloupek, ve kterém se opakoval celý průběh situace s náhrdelníkem s dodatkem, že kardinál Rohan byl zadržen a umístěn v cele.⁸⁵ Opět z textu nevyplývalo, že by to byla chyba královny. V listopadu přinesly noviny kompletní vyjádření pro královskou rodinu k celé situaci společně s popisem situace od samotného klenotníka Bohemera se zprávami, že kardinál Rohan jej navštívil již

⁸¹ *To the Printer*, *Kentish Gazette*, č. 1805, 7. 10. 1785, s. 4.; *Oxford Journal*, č. 1693, 8. 10. 1785, s. 2.; *Leeds Intelligencer*, č. 1628, 11. 10. 1785, s. 2.; *Manchester Mercury*, č. 1801, 11. 10. 1785, s. 1.

⁸² FRASER, Antonia: *Marie Antoinetta*. Ostrava 2003, s. 272–276.

⁸³ FURET, François: *Francouzská revoluce I. díl – Od Turgota k Napoleonovi 1770–1814*. Praha 2004, s. 51.

⁸⁴ *Extract of a letter from Versailles, Aug. 21.*, *Kentish Gazette*, č. 1796, 6. 9. 1785, s. 3.

⁸⁵ *Paris, Aug. 20.*, *Newcastle Courant*, č. 5683, 10. 9. 1785, s. 2.

v lednu téhož roku a požadoval náhrdelník pro královnu.⁸⁶ Po tomto aféra v novinách utichla a noviny se opět navrátily k běžným krátkým zprávám o královně, většinou z módního hlediska.⁸⁷

Roky 1786/7 se nesly v novinovém světě ve znamení *libelles* namířených proti Marii Antoinettě a odsouzení jejich autorů k žaláři.⁸⁸ *Libelles* byl žánr podobný pamfletům, ale byl zaměřený více proti významným osobnostem, kde je zesměšňoval, zpochybňoval, a především velmi vulgárně až pornograficky zobrazoval. Vznikl ve Francii a jeho častými náměty byla právě Marie Antoinetta, král Ludvík XVI. i třeba zmíněný kardinál Rohan.⁸⁹ Touto problematikou se zabývá americký historik Robert Darnton ve svých monografiích věnovaných právě problematice předrevolučního a revolučního tisku ve Francii, kde uvádí, že *libelles* byly odrazem „*ancien régime*“ a bylo jednoduché vinit za současnou situaci ve Francii právě významné osobnosti, které situaci nepomáhali tím, že se společnosti jevíli jako promiskuitní a s nepředstavitelným životním stylem.⁹⁰

Červnové noviny postupně otiskly příspěvek ze soudního líčení lorda George Gordona, který se provinil právě výrobou a distribucí *libelles* proti Marii Antoinettě, následně i proti porotě u soudu, a byl tak souzen za pošpinění jejího jména, a navíc vměšování se do záležitostí cizího královského dvora, což shledal anglický soud jako nepřípustné.⁹¹ Lord Gordon byl za tuto činnost odsouzen na tři roky do vězení.⁹²

V červenci se v *Hampshire Chronicle* objevilo velmi krátké sdělení, že královna přišla s plánem přidat do nemocnice pro invalidy rezervu pro padesát dcer zesnulých důstojníků. Na samotné zprávě by nebylo nic špatného, kdyby nenásledovala věta, že to královna dělá pravděpodobně proto, aby si zvýšila popularitu.⁹³ Noviny tak mohly odkazovat na špatnou situaci, která Francii již provázela – deficit státního rozpočtu, financování války o nezávislost USA, půjčky,⁹⁴ nedostatky daňové soustavy, marnotratnost královského dvora a ministrů

⁸⁶ *Translation of the Memorial*, Kentish Gazette, č. 1813, 4. 11. 1785, s. 2.

⁸⁷ *London, Nov. 17.*, Caledonian Mercury, č. 10 016, 21. 11. 1785, s. 2.

⁸⁸ *London, Saturday, Dec. 31.*, Norfolk Chronicle, č. 326, 7. 1. 1787, s. 1.; *London, Thursday, June 7*, Derby Mercury, č. 2874, 7. 6. 1787, s. 1.

⁸⁹ DARNTON, Robert – ROCHE, Daniel: *Revolution in Print: The Press in France, 1775-1800*. Londýn 1989, s. 168–170.

⁹⁰ DARNTON, Robert: *The forbidden best-sellers of pre-revolutionary France*. Londýn 1996, s. 198–199.

⁹¹ *Law report*, The Times, č. 768, 8. 6. 1787, s. 3.

⁹² *London*, Stamford Mercury, č. 2969, 1. 2. 1788, s. 2.

⁹³ *Saturday's post*, Hampshire Chronicle, č. 825, 14. 7. 1788, s. 3.

⁹⁴ NEUMANN, Stanislav Kostka: *Francouzská revoluce: populární dějiny bojů francouzské společnosti na sklonku 18. století*. 1. vydání, Praha 1929, s. 93.

a s tím spojené dluhy⁹⁵ a Marie Antoinetta se to mohla snažit zachránit tím, že „udělá něco pro svůj lid,“ aby tak skryla státní nedostatky.

Problémy ve Francii byly sledovány hlavně deníkem *The Times*, který každý den přinášel zprávy o stavu země jako bylo například navrácení Jacquese Neckera do čela finančního resortu⁹⁶ a jeho příslib svolání generálních stavů.⁹⁷ Počátek roku 1789 přinesl v anglickém tisku akorát zprávy o rozšíření francouzských *libelles* namířených proti Marii Antoinettě⁹⁸ a dále se o královně nepsalo.

3.2. Obraz královny od začátku revoluce po její popravu

Protože není jasně definované, které datum lze považovat za počátek revoluce, bude se následující kapitola věnovat časovému období od 5. 5. 1789, kdy se sešly generální stavy⁹⁹ do poprav Marie Antoinetty 16. 10. 1793.¹⁰⁰ Cílem bude zjistit, jestli se obraz Marie Antoinetty lišil od předchozího zkoumaného období.

Stejně jako předtím *The Times* přinášely zprávy o politické situaci Francie a o proběhlé schůzi generálních stavů, které se účastnila i královna.¹⁰¹ *The Times* celý průběh shromáždění a jeho výsledky pravidelně sdělovaly, 11. června také velmi krátce oznámily, že se Marie Antoinetta setkala se svým mladším synem, který byl novým následníkem trůnu, kvůli smrti jeho staršího bratra.¹⁰² Později v červnu informovaly, že král a královna byli ukryti ve svém zámku ve Versailles se zvýšeným počtem stráží.¹⁰³ O dva dny později vyšel sloupek nazvaný *Lies of the Day*, který vyvracel lživé informace, které se šířily o královské rodině. Mezi lživé zprávy patřila například informace, že královna poslala posla ke svému bratrovi do Vídně, ale na cestě byl zastaven a bylo mu zabaveno několik diamantů, které měl přenést k císaři na pokyn královny, popřípadě že do Vídně odjela samotná královna anebo, že tam poslala jen své děti.¹⁰⁴ Další falešná zpráva se objevila na začátku srpna s tvrzením, že se Marie Antoinetta inkognito

⁹⁵ SOBOUL, Albert. *Velká francouzská revoluce*. Praha 1964, s. 17.

⁹⁶ *London, The Times*, č. 1154, 30. 8. 1788, s. 2.

⁹⁷ TINKOVÁ, D.: *Francouzská revoluce*, s. 45.

⁹⁸ *London, March 23.*, Saunders's News-Letter, 27. 3. 1789, č. 9968, s. 1.

⁹⁹ HUNT, Lynn: *Francouzská revoluce*. Praha 2007, s. 9.

¹⁰⁰ TINKOVÁ, D.: *Francouzská revoluce*, s. 282.

¹⁰¹ *From the London Gazette, The Times*, č. 1153, 13. 5. 1789, s. 1.

¹⁰² *The Queen, The Times*, č. 1177, 11. 6. 1789, s. 3.

¹⁰³ *Rebellion and civil war in France, The Times*, č. 1210, 20. 7. 1789, s. 2.

¹⁰⁴ *Lies of the Day, The Times*, č. 1212, 22. 7. 1789, s. 3.

vyloďila v anglickém Brighthelmstonu¹⁰⁵ s několika společníci, a ještě ten večer je navštívil Prince z Walesu.¹⁰⁶

Marie Antoinetta v době po dobytí Bastily a chaosu po schůzce generálních stavů skutečně zůstala chráněna ve versailleském paláci se svou rodinou. Podle císaře Josefa II. si Marie Antoinetta čas strávený mateřstvím a se svými dětmi užívala. Král hodoval svým běžným radovánkám, které si ani ve chvílích krize nemohl odpustit.¹⁰⁷

Další zprávy z počátku srpna informovaly o chování francouzské královny, když král odjížděl zpět do Paříže z Versailles. Podle získaných informací královna po odjezdu krále zašla do svých komnat, kde ji následně strážný nemohl najít. Nakonec ji objevil sevřenou mezi dětmi. Marie Antoinetta poté strážného vyzvala, aby, kdyby sem přišel rozzlobený lid, ji to přišel pouze oznámit a ona by jej uvítala společně se svými dětmi.¹⁰⁸ Potomky Marie Antoinetta využila opět, když podle *The Times* „byla dohnána až do krajnosti, když se snažila uklidnit zuřivost davu projevem mateřské povinnosti vůči vlastním dětem, kterou upírala celému národu, nad nímž byl její manžel politickým otcem.“¹⁰⁹

V podzimních novinách nepadlo o Marii Antoinettě ani půl slova, což se nedalo očekávat, protože noviny téměř denně přinášely zprávy o třetím stavu a celkové situaci ve Francii. Královna nebyla zmíněna ani během říjnových dní, během nichž se vydal rozzuřený dav do Versailles, aby přivedl královskou rodinu zpět do Paříže.¹¹⁰

Na počátku listopadu se objevila krátká zpráva o tom, že se královský pár rozhodl sponzorovat ještě nenarozené dítě po pekaři.¹¹¹ Po zpětném dohledání bylo zjištěno, že v Paříži propukla šarvátko, při které byl zabit pekař, který se do ní připlétl. Viníci byli odsouzeni pod gilotinu.¹¹² Po několika dnech se objevila až posměšná zpráva v novinách *Chester Chronicle*, kde líčily, že „Francie je nyní v tragikomickém stavu, protože Národní shromáždění drží krále a královnu jako zajatce a když mají promluvit před lidem, královna pláče, ukazuje na své děti, které pláčou hned potom, a poté co si všichni utrou slzy, prohlásí královna ke králi,

¹⁰⁵ Pravděpodobně se jedná o město Brighton.

¹⁰⁶ *London, July 30.*, Manchester Mercury, č. 1992, 4. 8. 1789, s. 1.

¹⁰⁷ FRASER, A.: *Marie Antoinetta*, s. 342.

¹⁰⁸ *Paris, August 8.*, Derby Mercury, č. 2993, 13. 8. 1789, s. 3.

¹⁰⁹ *The Times*, č. 1237, 22. 8. 1789, s. 2.

¹¹⁰ HUNT, L.: *Francouzská revoluce*, s. 9.

¹¹¹ *London, Saturday, Nov. 7.*, Salisbury and Winchester Journal, č. 2683, 9. 11. 1789, s. 5.

¹¹² *London, Sat. Oct. 31.*, Salisbury and Winchester Journal, č. 2682, 2. 11. 1789, s. 3.

že je to nejlepší, co tahle země mohla mít.“¹¹³ *Oxford Journal* následujícího dne přinesl zprávy o tom, že se k nebohým monarchům skutečně chovají jako k vězňům, protože ani královo přání vyjet na jeho oblíbený zámek blízko Paříže nebylo uskutečněno.¹¹⁴ Konec listopadu se nesl ve znamení sloupků, které se týkaly především skutečné situace v Paříži. Konečně se dostávalo do povědomí čtenářů skutečná situace, kterou noviny přebíraly právě z pařížských novin.¹¹⁵ Pichlavou narážku na královnu doručily 5. prosince noviny *Kentish Gazette*, kde jen tak mimoděk napsali o Marii Antoinettě toto: „*Ti, kdo francouzskou královnu nikdy neviděli, mají v Anglii představu, že je velmi pohledná. Pravdou je, že má krásnou postavu a vypadá jako královna, ale v této době je to jedna z nejprostších žen v království.*“¹¹⁶ Informace se nacházela na samém konci sloupku, nad ní je akorát zmínka o Ludvíku XVI., která ale nekomentuje jeho vzhled, není proto jasné, proč se vydavatelé rozhodli tuto informaci otisknout a co je k tomu vedlo.

Koncem ledna *The Times* přinesly zprávu: „*V brzkých ranních hodinách 15. ledna došlo k objevu skrytého vraha pod postelí Jejího Veličenstva. Služebná, která našla tohoto vraha, dokázala udržet své překvapení a zděšení skryté. Byly okamžitě povolány stráže a zločinec byl bezpečně zajištěn. Při prohlídce nebyly nalezeny žádné důkazy ani informace, které by mohly odhalit jeho totožnost nebo spolupachatele. V jeho šatech se nacházela pouze dýka z kalené oceli neobvyklého tvaru. Některé zprávy naznačují, že osoba zadržená touto akcí se stala okamžitou obětí zuřivosti strážů a možná byla okradena nebo udušena. Existují také názory, že byl [pachatel] zadržen za účelem přísného výslechu, který byl mimo rámec současných francouzských zákonů, s cílem odhalit [totožnost] pachatele. Tyto informace se snažily zainteresované strany podpořit s větší mírou důvěryhodnosti. Mnoho podrobností o této události bylo zaznamenáno v archivech, ale fakta, která byla shrnuta zde, jsou již velmi dobře známa v Paříži! Královnino rozrušení z nedopatřené zmínky o těchto podrobnostech se stalo příčinou její vážné nemoci, jejíž důsledky jsou značně závažné.*“¹¹⁷ O pár dní později se v jiném, spíše lokálním, tisku objevila zpráva, že atentát na královnu je zcela nepodložený a lze se tedy domnívat, že se vůbec neuskutečnil.¹¹⁸ V monografiích od A. Fraser a S. Zweiga se žádné podrobnosti týkající se této události neobjevují a ani v *The Times*, které byly velmi

¹¹³ *Chester Friday, Nov. 13.*, *Chester Chronicle*, č. 755, 13. 11. 1789, s.3.

¹¹⁴ *London, Nov. 13.*, *Oxford Journal*, č. 1907, 14. 11. 1789, s. 3.

¹¹⁵ *Affairs of France*, *Derby Mercury*, č. 3008, 26. 11. 1789, s. 2.; *London, Nov. 28*, *Leeds Intelligencer*, č. 1840, 1. 12. 1789, s. 3.

¹¹⁶ *London, Kentish Gazette*, č. 2238, 5. 12. 1789, s. 3.

¹¹⁷ *Attempt on the life of the Queen of France*, *The Times*, č. 1588, 27. 1. 1790, s. 3.

¹¹⁸ *London, January 28.*, *Cumberland Pacquet*, and *Ware's Whitehaven Advertiser*, č. 799, 3. 2. 1790, s. 2.

důvěryhodné, se nepodařilo zprávu o falešném atentátu dohledat. Na jedné straně je v *Cumberland Pacquet, and Ware's Whitehaven Advertiser* uvedeno, že zpráva pochází z Londýna, na straně druhé se v *The Times* neobjevila ani zmínka, že by se jednalo o falešnou zprávu. Navíc s tímto oznámením přišly noviny v dobu, kdy některé další noviny teprve vydávaly zprávu o tom, že atentát proběhl viz. třeba *Chester Chronicle*, který o atentátu na královnu napsal až 5. února.¹¹⁹

Bath Chronicle and Weekly Gazette v květnu přinesly zprávu o nedávno vyslané deputaci k francouzské královně z pařížského *Vyšetřovacího výboru*, která si vyžádala informace o násilnostech spáchaných ve Versailles v noci 6. října. Její první odpověď zněla: „*Nikdy se nestanu udavačem proti žádnému z králových poddaných!*“ Deputace čekala na Její Veličenstvo podruhé, kdy byla její odpověď ještě důraznější: „*Všechno jsem viděla,*“ řekla, „*Všechno jsem pochopila – a na všechno jsem zapomněla!*“¹²⁰ V červenci vyšla tiskem krátká zpráva, která uveřejňovala výsledky jednání Národního shromáždění, které se dohodlo, že v případě smrti Ludvíka XVI., by královna nemohla převzít vládu a byla by považována za „*manželku prvního občana,*“¹²¹ Zde se jedná vůbec o první uvažování nad změnou pojmenování.¹²² Souvisí to s událostí Slavnost federace, která měla symbolizovat jednotu celého národa a manifestovat ustanovení nového, občanského náboženství, které by bylo přístupné úplně všem občanům Francie.¹²³

V listopadu se v několika novinách objevil útržek dopisu psaný Edmundem Burkem, ve kterém líčil, kdy poprvé spatřil Marii Antoinettu, jak ho uchvátila svou krásou a nevinností a že to je s příchodem revoluce pryč. „*Málo mě napadlo, že když k titulům nadšené, vzdálené, oduševnělé lásky přidala tituly úcty, že bude někdy nucena nosit v té hrudi ukrytý ostrý protijed proti hanbě; málo mě napadlo, že se dožiji toho, že na ni dopadnou takové pohromy, v národě galantních mužů, v národě mužů cti a kavalírů.*“¹²⁴ Edmund Burke patřil mezi nejvýznamnější myslitele jeho doby a svými psacími schopnostmi a názory si tak vydobyl místo ve straně whigů.¹²⁵ Byl velký odpůrce Francouzské revoluce, což lze vyčíst i z jeho dopisu týkající se

¹¹⁹ *From the London Gazette, Chester Chronicle, č. 767, 5. 2. 1790, s. 2.*

¹²⁰ *London, May 10, Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1493, 13. 5. 1790, s. 2.*

¹²¹ V originále: wife of the first citizen

¹²² *Grand Confederation of the French, on the Anniversary of their Freedom, 14th July 1790, Ipswich Journal, č. 3130, 24. 7. 1790, s. 4.*

¹²³ TINKOVÁ, D.: Francouzská revoluce, s. 80.

¹²⁴ *London, Tuesday, Nov. 2., Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1518, 4. 11. 1790, s. 3.*

¹²⁵ BURKE, Edmund: *Úvahy o revoluci ve Francii*. Brno 1997, s. 9–12.

Marie Antoinetty. Znění dopisu otiskly i další noviny jako *Derby Mercury*¹²⁶, *Ipswich Journal*¹²⁷ nebo *Kentish Gazette*.¹²⁸ *Stamford Mercury* před pasáží s dopisem doplňuje: „*Kdo si přečte Burkovo líčení hrůz 6. října, kdy byli král a královna přivezeni do Paříže, nemůže než soucítit s padlým monarchou a jeho královnou.*“¹²⁹ Marie Antoinetta tak v novinách zůstává v dobrém světle, proč jinak by noviny vzývaly občany, aby soucítili nad cizí královnou?

Na konci prosince někdo vyhrožoval francouzské královně jejím zavražděním, pokud se její bratr obrátí proti francouzským vlastencům. Znění vzkazu bylo následující: „*Při prvním výstřelu, který váš bratr vypálí proti francouzským vlastencům, mu bude poslána vaše hlava!*“¹³⁰ Francouzští patrioti se už nyní obávali, že by do země mohl vtrhnout císař Leopold, bratr Marie Antoinetty, kterému si královna, podle Antonie Fraser, stěžovala na postup revoluce v dopisech¹³¹ a nebylo tajemstvím, že se císaři nelíbilo jednání s jeho urozenou sestrou, což dokazuje i jeho spojení s ostatními státy, aby ji ochránil.¹³² Leopold, který stál silně proti francouzským revolučním myšlenkám, zavedl roku 1791 v Čechách cenzuru, aby zabránil šíření těchto myšlenek mezi vlastní lid.¹³³

Leopold sehrál svou roli i po násilné internaci královské rodiny v červnu 1791, kdy se pokusili o útěk z Francie. Jako reakci na tuto situaci vznikla pilnická deklarace, která zavazovala císaře Leopolda a pruského Fridricha Viléma k intervenci ve Francii, pokud revolucionáři vztáhnou ruku na krále a královnu s jejich potomky.¹³⁴ V noci z 20. na 21. června se francouzská královská rodina rozhodla pro útěk do Varennes,¹³⁵ který skončil jejich nešťastným dopadením. Jako první informovaly o útěku královské rodiny *The Times*, a to 27. června,¹³⁶ ostatní deníky s denním zpožděním. Zprávy vesměs popisovaly proběhlou situaci a nijak zprávy nekomentovaly, ani nevzbouzely lid, aby projevil lítost nad situací královské rodiny, jak tomu bylo obvyklé v jiných zprávách o královské rodině. *The Times* dokonce hned za zprávou o útěku krále zařadily průběh jednání z Národního shromáždění.¹³⁷ Zprávy

¹²⁶ *Derby Mercury*, č. 3057, 11. 11. 1790, s. 2–3.

¹²⁷ *Ipswich Journal*, č. 3145, 6. 11. 1790, s. 2.

¹²⁸ *Kentish Gazette*, č. 2334, 9. 11. 1790, s. 2.

¹²⁹ *Friday's Posts, by Express*, *Stamford Mercury*, č. 3114, 12. 11. 1790, s. 3.

¹³⁰ *Wednesday and Thursday's Posts*, *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, č. 1526, 30. 12. 1790, s. 3.

¹³¹ FRASER, A.: Marie Antoinetta, s. 374.

¹³² *Wednesday's post*, *Ipswich Journal*, č. 3154, 1. 1. 1791, s. 4.

¹³³ VONDRA, Roman: *České země v letech 1705–1792*. Praha 2010, s. 135.

¹³⁴ Tamtéž, s. 137.

¹³⁵ ZWEIG, S.: *Mária Antoinetta*, s. 270.

¹³⁶ *Escape of the royal family*, *The Times*, č. 2060, 27. 6. 1791, s. 2.

¹³⁷ *Proceedings of the National Assembly*, *The Times*, č. 2060, 27. 6. 1791, s. 2.

začátkem července pokračovaly vypravováním o průběhu dopadení monarchů společně s tím, co s nimi udělá Národní shromáždění a jak budou souzeni.¹³⁸

Bath Chronicle and Weekly Gazette 14. července vydaly krátkou zprávu, ve které královnu přirovnávají k dílu od Shakespeara: „*Následující Shakespearova pasáž se zdá být natolik výstižná pro situaci francouzské královny, že jsme přesvědčeni, že ji našim čtenářům rádi připomeneme. Zdálo by se, že byla napsána v pravém duchu prorocství o tom, co se stane v pozdějších dobách, kdyby nebylo známo, že se jedná o narážku na doby minulé.*“¹³⁹ Příložená pasáž byla 4. akt, 4. scéna ze hry Richard III., konkrétně proslov královny Margaret, který byl směřován ke královně Elizabeth. Druhá královna se ocitla ve stejné situaci jako Marie Antoinetta – z půvabné královny troska, z té, která poroučí, ubohá nula.¹⁴⁰ Poslední letní zpráva se týkala především toho, že byli král a královna pod neustálým dohledem stráží a nemohli spolu mluvit bez přítomnosti někoho z Národního shromáždění.¹⁴¹

Až do konce roku 1791 se v novinách žádné významné zprávy o královně neobjevovaly. Podle Antonie Fraser královna trávila tento čas tužbou po ozbrojeném kongresu, který by donutil Národní shromáždění jednat lépe se svým panovníkem a jeho rodinou. Marie žádala v dopisech o pomoc snad všechny evropské panovníky – od španělského krále po toho švédského. Výsledkem byla již zmíněná pilnická deklarace Habsburské monarchie a Pruska.¹⁴²

V lednu 1792 se Marie Antoinetta nacházela v paláci Tuileries v Paříži. V této době probíhaly politické nepokoje a revoluční atmosféra byla stále intenzivnější. Marie Antoinetta se snažila udržovat svou pozici a přesvědčovat zahraniční dvory o nutnosti zásahu proti revoluci. V této době také královna začala plánovat svůj útěk z Francie.¹⁴³ Jak to vypadalo ve Francii, měly noviny k dispozici z korespondence: „*V dopise z Paříže ze 6. ledna se píše: Všude panuje cílý ruch, protože řada mužů se vydává se svými sbory na hranice, o nichž se soudí, že jim hrozí bezprostřední nebezpečí.*“ Situaci francouzské královny popisovaly noviny takto: „*Francouzská královna se opět ocitla ve velmi nebezpečné situaci, ne nepodobné té z některých románů, kdy se rytíř přiblíží na krok k jejímu loži, aby ji vysvobodil, a zároveň se k ní přiblíží skupina se zdviženými šavlemi, a nic, než nadpřirozené síly nemohou zlomit*

¹³⁸ *London, Thursday June 30.*, Aris's Birmingham Gazette, č. 2590, 4. 7. 1791, s. 2.

¹³⁹ *Sunday and Tuesday's posts*, Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1554, 14. 7. 1791, s. 2.

¹⁴⁰ SHAKESPEARE, William: *Král Richard III.* Praha 2006, s. 165–167.

¹⁴¹ *Friday, Aug 19.*, Kentish Gazette, č. 2415, 19. 8. 1791, s. 4.

¹⁴² FRASER, A.: *Marie Antoinetta*, s. 420–421.

¹⁴³ FRASER, A.: *Marie Antoinetta*, s. 426.

*kouzlo a zachránit ji!*¹⁴⁴ Válka hrozila především kvůli Habsburské monarchii, která se začala vměšovat do francouzských záležitostí a také, protože tím část Shromáždění chtěla prověřit a objasnit roli krále a jeho postoj k revoluci.¹⁴⁵

V březnu noviny informovaly o francouzské královně v souvislosti se smrtí rakouského císaře Leopolda takto: „*Z těch, kteří mají na Leopoldově smrti největší podíl,*¹⁴⁶ *bude jeho sestra, francouzská královna, jistě pociťovat největší zármutek. Ztratila v něm jediného ochránce svého života a cti. Jen hrůza z jeho pomsty zabránila jejímu vyhnání nebo snad zavraždění v zuřivých bojích revoluce.*“¹⁴⁷ Smrt císaře ji tak zasáhla, že onemocněla a ještě v dubnu nebyla zdravotně v pořádku.¹⁴⁸ Paradoxně o dva dny později se objevil v novinách klep, který uváděl, že francouzská královna byla nalezena zavražděná v jejích komnatách.¹⁴⁹ Podle *Hampshire Chronicle* z 26. března držel královský dvůr dvouměsíční smutek za zemřelého císaře,¹⁵⁰ ale ani to nezastavilo Francii, aby v dubnu vyhlásila válku „králi“¹⁵¹ uherskému a českému.¹⁵²

30. května padla v novinách krátká zmínka o tom, že Marie Antoinetta byla členem¹⁵³ Národního shromáždění obviněna z udržování korespondence s nepřáteli.¹⁵⁴ V sekundární literatuře o Marii Antoinettě se velmi zdůrazňuje, že královna udržovala korespondenci s mnoha osobami, včetně rakouského velvyslance Mercym d'Argenteau¹⁵⁵ nebo jejího švédského milence Fersena.¹⁵⁶ Zprávy o udržované korespondenci se aktualizovaly opět na konci června, kdy se v korespondenci objevilo, že královna udržovala stálou korespondenci s bývalým francouzským ministrem de Breteuil, který žil v Bruselu.¹⁵⁷

Od 15. srpna se noviny plnily zprávami o sesazení krále z trůnu. *The Times* nabídl otisk obdrženého dopisu a přidal k němu vlastní komentář: „...*takže pokud se veřejnost dnes dozví,*

¹⁴⁴ *London, January 14.*, Sheffield Public Advertiser, č. 1660, 20. 1. 1792, s. 1.

¹⁴⁵ TINKOVÁ, D.: *Francouzská revoluce*, s. 117.

¹⁴⁶ Někteří tvrdili, že císaře otrávil francouzští agenti, kvůli jeho protifrancouzské politice In: VONDRA, R.: *České země v letech 1705–1792*. Praha 2010, s. 139.

¹⁴⁷ *London, March 16.*, Northampton Mercury, č. 2, 17. 3. 1792, s. 3.

¹⁴⁸ *London, March 29.*, Leeds Intelligencer, č. 1960, 2. 4. 1792, s. 2.

¹⁴⁹ *London, March 17.*, Leeds Intelligencer, č. 1958, 19. 3. 1792, s. 3.

¹⁵⁰ *London, Thursday, March 22.*, Hampshire Chronicle, č. 996, 26. 3. 1792, s. 2.

¹⁵¹ Jednalo se o Leopoldova syna Františka II. In: BĚLINA, Pavel – HLAVAČKA, Milan – TINKOVÁ, Daniela: *Velké dějiny zemí koruny české*, svazek XI.a. Praha 2013, s. 17.

¹⁵² SCHAMA, Simon: *Občané: kronika Francouzské revoluce*. Praha 2004, s. 606.

¹⁵³ V novinách nebylo blíže specifikováno, o koho se jednalo.

¹⁵⁴ *Tuesday's Post*, Bury and Norwich Post, č. 517, 30. 5. 1792, s. 2.

¹⁵⁵ SCHAMA, S.: *Občané*, s. 490.

¹⁵⁶ FRASER, A.: *Marie Antoinetta*, s. 431.

¹⁵⁷ *Sunday's post*, Bury and Norwich Post, č. 521, 27. 6. 1792, s.4.

*jak je pravděpodobné, o tom, že králova hlava byla nesena na kůlu, že královna byla zmasakrována, a o různých dalších anekdotách, které byly včera večer v oběhu, má je považovat za nadšený výmysl okamžiku a nepřikládat jim větší váhu, než na jakou mají skutečně pravdivost.*¹⁵⁸ *The Times* tak zvláštním způsobem dává čtenářům najevo, aby se neřídili zprávami, které nepřichází z oficiálních zdrojů a korespondencí určených pro použití v autorizovaných novinách. V návaznosti na toto se objevila také první změna pojmenování krále ve Francii. *The Times*, který zprávy o událostech ve Francii přinášely denně, 20. srpna zaznamenaly, že Marseillská sekce v Paříži dospěla k formálnímu usnesení, že král u nich nesmí být nikdy zmiňován jinak než jako zrádce Ludvík XVI. Dále přidaly informaci, že král byl zadržen ve staré budově v Paříži, která se podobala vězení, v nejhorší části města, kde se srocovaly největší davy lidí. *The Times* dodávají, že by byl zázrak, pokud by se někdy královi podařilo uniknout.¹⁵⁹

Noviny nadále informovaly o událostech, které se ve Francii děly. Neopomenuly masakry ve věznicích,¹⁶⁰ zrušení monarchie 4. září¹⁶¹ a rozpuštění Národního shromáždění a volby do Národního konventu.¹⁶² Co bylo překvapující, byla domněnka, že královna bude brzy odsouzena. *Bath Chronicle and Weekly Gazette* z počátku září uvedl, že se v Paříži zřídil nový soudní dvůr, který měl odsoudit všechny státní vězně, ale jako úplně první by mělo proběhnout řízení s královnou Francie a podle jejich slov „*má [soudní dvůr] jistě v rukou úplné důkazy o královniných intrikách proti současné vládě, nelze pochybovat o tom, že ji prohlásí za vinnou; – lze se obávat, že bude postavena na pranýř dříve, než některá z evropských mocností přijme účinná opatření na její záchranu,*“ naopak o králi spekulovaly, že „*Jakobíni pravděpodobně nepřistoupí k takovému extrému proti králi, kterého považují za slabou osobu, která není odpovědná za své činy.*“¹⁶³

Opak byl pravdou: na počátku listopadu bylo rozhodnuto, že král bude souzen a celý proces trval od 11. prosince čtením žaloby a skončil 17. ledna s verdiktem královy popravy.¹⁶⁴ Je zajímavé, že během celého procesu se žádné z novin nezaměřily na podporu královny, téměř ji v kontextu s procesem s králem nezmiňovaly, pouze v souvislosti se spekulací nad jejím

¹⁵⁸ *Dethronement of the King of France*, *The Times*, č. 2386, 15. 8. 1792, s. 2.

¹⁵⁹ *London*, *The Times*, č. 2390, 20. 8. 1792, s. 2.

¹⁶⁰ SCHAMA, Simon: *Citizens: a chronicle of the French revolution*. New York 1989, s. 624.

¹⁶¹ TINKOVÁ, D.: *Francouzská revoluce*, s. 86.

¹⁶² Tamtéž, s. 87–88.

¹⁶³ *A new court of Judicature...*, *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, č. 1614, 6. 9. 1792, s. 4.

¹⁶⁴ TINKOVÁ, D.: *Francouzská revoluce*, s. 102–104.

vlastním procesem, kdy se Národní konvent snažil získat důkazy o její vině. *Northampton Mercury* uvedl, že: „*Jediným zločinem královny při pečlivém pohledu na její charakter se zdá být velká ztracenost mysli a s ní spojená obvyklá ctižádostivost.*“¹⁶⁵ Král byl popraven 21. ledna 1793.¹⁶⁶ *The Times* přinesly zprávu do Británie jako první noviny již 25. ledna¹⁶⁷ a postupně se rozšířily do dalších novin. Společně s průběhem procesu a popravou noviny psaly také o posledním setkání krále s jeho rodinou, kdy noviny velmi barvitě popisovaly, jak „*jeho dcera omdlela v jeho náruči a královna s dauphinem plakali společně v jeho náruči.*“¹⁶⁸ Na nešťastné události se noviny snažily vydělat prodejem rytinami portrétů krále a královny ve speciálních přílohách za 2 šilinky.¹⁶⁹

Po královně popravě a vyhlášení války proti Velké Británii a Nizozemsku¹⁷⁰ se o královně příliš nepsalo. *Bath Chronicle and Weekly Gazette* akorát informovaly čtenáře, že byla *ci-devant*¹⁷¹ královna v nelichotivém stavu, protože působila, jak kdyby zestárla na 70 let, její vlasy zbělaly a byla neustále v slzách.¹⁷² Březen se nesl ve zprávách o královně a jejího odmítání odcházet z pokoje do zahrad,¹⁷³ zpráva o údajné smrti jí a jejího syna s komentářem, který vyjadřoval přání, aby se královna s dětmi pokusila utéct před *bloodhoundy*, kteří je střežili,¹⁷⁴ a poslední, která hlásala, že se pro ni velmi pravděpodobně připravoval tribunál.¹⁷⁵ Marie Antoinetta i v dalších měsících zastávala pouze minimální zmínky v novinách. Je zmíněno například odloučení od jejího syna,¹⁷⁶ který byl vzat na převýchovu¹⁷⁷ nebo z přijaté korespondence: „*Nešťastná situace francouzské královny musí vzbudit soucit každé humánní mysli a vést ji k naději, že krvežíznivost jejich nepřátel bude zmařena a že jí bude alespoň umožněno, aby se zbytkem své rodiny opustila zemi, která pro ni byla zdrojem trápení a utrpení,*

¹⁶⁵ *London, January 7.*, *Northampton Mercury*, č. 38, 12. 1. 1793, s. 1.

¹⁶⁶ SCHAMA, S.: *Citizens*, s. 675.

¹⁶⁷ *Execution of Louis XVI.*, *The Times*, č. 2512, 25. 1. 1793, s. 2.

¹⁶⁸ *Saturday's post*, *Hampshire Chronicle*, č. 1030, 28. 1. 1793, s. 3.

¹⁶⁹ *Portraits of the unfortunate King and Queen of France*, *Norfolk Chronicle*, č. 1200, 2. 2. 1793, s. 1.

¹⁷⁰ TINKOVÁ, D.: *Francouzská revoluce*, s. 105.

¹⁷¹ Francouzský výraz pro „bývalý, minulý“. In: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/ci-devant> cit. [25. 6. 2023]

¹⁷² *The ci-devant Queen...*, *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, č. 1638, 21. 2. 1793, s. 2.

¹⁷³ *London, March 1.*, *Oxford Journal*, č. 2079, 2. 3. 1793, s. 3.

¹⁷⁴ *Notice was on Thursday...*, *Sussex Advertiser*, č. 2430, 18. 3. 1793, s. 2

¹⁷⁵ *Sunday's Post*, *Ipswich Journal*, č. 3171, 30. 3. 1793, s. 1.

¹⁷⁶ *Saturday's post*, *Leeds Intelligencer*, č. 2029, 22. 7. 1793, s. 2.

¹⁷⁷ STORRY DEANS, Richard: *The Trials of Five Queens: Katherine of Aragon, Anne Boleyn, Mary, Queen of Scots, Marie Antoinette and Caroline of Brunswick*. Londýn 2018, s. 179.

neboť ať už byly její dřívější prohřešky jakékoli, krutost, kterou již zažila, musí být považována za více než dostatečné zadostiučinění.“¹⁷⁸

Ve druhé polovině května se jméno královny začalo objevovat více, a to z důvodu jejího přesunu z Temple do Conciergerie¹⁷⁹ a na konci měsíce se více šířily zprávy o začínajícím vyšetřování, k němuž ale, podle *The Times*, nechtěl Konvent uveřejňovat žádné informace veřejnosti.¹⁸⁰ Vyšetřování a výslechy Marie Antoinetty probíhaly podle metody, kdy se justiční rada snažila pokládat otázky tak, aby se královna přiznala.¹⁸¹ Během celého výslechu byly kladeny otázky jako jestli královna udržovala korespondenci s nepřáteli, jaký byl její vztah s Josefem II., popřípadě jestli ovlivňovala krále při vetování zákonů nebo jaký byl její postoj k Republice.¹⁸² V půlce září *The Times* vyjádřily jejich touhy, aby královna brzo uprchla ze spárů Národního konventu, který se proti ní spikl a chtěl ji odsoudit.¹⁸³ 3. října přinesly *The Times* otisk z *Journal de Paris*,¹⁸⁴ který se věnoval dennímu režimu Marie Antoinetty, konkrétně, co snídala, v kolik chodila spát a kdy vstávala a že společnost jí dělala jedna služebná, a také se zmiňoval o mladém dauphinovi, který se naučil nová sprostá slova.¹⁸⁵ Celá rétorika Garatova dopisu vyobrazovala život královny, jak kdyby nebyla zavřená ve vězení, ale naopak se měla velmi dobře. Kdyby se ale měla tak dobře, jak tvrdí Garat v jeho novinách, proč by se královna, podle novin o dva dny později, pokoušela o útěk?¹⁸⁶

Poslední zprávou v této kapitole je zpráva o popravení Marie Antoinetty a přinesly ji *The Times* 23. 10., tedy týden od její smrti. Popisovala celý průběh jejího posledního dopoledne, společně s tím, z čeho všeho byla obviněna a ve vlastním komentáři dodaly, že „*gilotina ukončila její mizernou existenci*“ a nečekaná poprava Ludvíka „*nás připravila, co se může stát s jeho chotí,*“ a dodaly, že po tak hrůzných podmínkách, ve kterých musela královna být, není její poprava překvapením.¹⁸⁷

¹⁷⁸ *Postscript*, Bury and Norwich Post, č. 581, 14. 8. 1793, s.2.

¹⁷⁹ SCHAMA, S.: *Citizens*, s. 796.

¹⁸⁰ *The interogatory of the Queen of France*, *The Times*, č. 2763, 27. 8. 1793, s.2.

¹⁸¹ STORRY DEANS, R.: *The Trials of Five Queens*, s. 184.

¹⁸² Tamtéž, s. 187–189.

¹⁸³ *Our hopes that the Queen of France...*, *The Times*, č. 2782, 18. 9. 1793, s. 2.

¹⁸⁴ Nepodařilo se dohledat nezaplatěnou verzi, proto nebude možné udělat komparaci.

¹⁸⁵ *Queen of France*, *The Times*, č. 2796, 3. 10. 1793, s. 3.

¹⁸⁶ *The unfortunate Queen of France*, *Oxford Journal*, č. 2110, 5. 10. 1793, s. 1.

¹⁸⁷ *Execution of the Queen of France*, *The Times*, č. 2813, 23. 10. 1793, s. 3.

3.3. Obraz královny po její smrti

Definovat, jak daleko sáhnout po obrazu Marie Antoinetty po její popravě je velmi těžké, protože je nutné zdůvodnit, proč byl daný rok zvolen jako konečný. Já se rozhodla na základě dostupnosti pramenů z *The British Newspaper Archive*. Od listopadu 1793 po prosinec 1794 čítá archiv přes 120 výsledků, společně s archivem *The Times* je to dohromady přes 200 výtisků,¹⁸⁸ proto si myslím, že tento časový úsek bude pro exkurz do novin po popravě královny více než vyhovující a pro srovnání s předchozími kapitolami bude stačit, protože dostatečně nastíní rétoriku zpráv, které noviny otiskovaly.

The Times měly vedoucí pozici, co se týče zahraničního zpravodajství, proto hned den po oznámení o úmrtí královny vydávaly zprávy o proběhlém soudním procesu včetně přepisu dialogů mezi Marií Antoinettou a předsedou komise.¹⁸⁹ Královna byla obviněna ze všeho, co Konventu připadalo v posledních třech letech jako nepřipustné. Například udržování vztahu s Čechami i Habsburskou monarchií, i přesto že byli nepřátelé, pořádala protirevoluční setkání v Tuileries, byla to ona, kdo naplánoval útěk z Francie,¹⁹⁰ stejně jako ostatní ženy toužila jen po penězích a příchozí svědkové tvrdili, že u ní pod postelí našli prázdné lahve od alkoholu, což dosvědčuje, že opijela strážné,¹⁹¹ a dokonce byla obviněna z mravního ohrožování vlastního syna.¹⁹²

O tom, že královna nebyla odsouzena, nýbrž krutě zavražděna, pravil sloupek z následujícího dne, opět v *The Times*. Zpráva konstatovala, že celý proces byl vykonstruovaný s falešnými důkazy, aby měl Revoluční tribunál královnu za co odsoudit. Samotné noviny také odsuzovaly, že byl donucen svědčit proti vlastní matce i dauphin.¹⁹³ I v dalších dnech *The Times* poskytovaly přetisky záznamů z výslechu královny i svědků, a to až do 12. listopadu. Všechny ostatní noviny, které byly využity v předchozí kapitole informovaly o tom samém, lze tedy předpokládat, že informace přebíraly od *The Times*, popřípadě jiných větších novin jako *London Gazette*. Některé noviny poskytovaly i medailonky, ve kterých byl shrnutý život královny. Konkrétně *Northampton Mercury* dokonce dodalo, že ti, kteří královnu postavili před soud, ty to dožene.¹⁹⁴ Noviny používají „vražda královny“,¹⁹⁵ dále „sirotci

¹⁸⁸ Heslo pro vyhledávání bylo v obou případech „*Queen of France*“.

¹⁸⁹ *Trial of the Queen of France*, *The Times*, č. 2814, 24. 10. 1793, s. 2–3.

¹⁹⁰ STORRY DEANS, R.: *The Trials of Five Queens*, s. 186

¹⁹¹ SCHAMA, S.: *Citizens*, s. 798–799.

¹⁹² TINKOVÁ, D.: *Revoluční Francie*, s. 131.

¹⁹³ *Observations*, *The Times*, č. 2815, 25. 10. 1793, s. 2.

¹⁹⁴ *Anecdotes of the late Queen of France*, *Northampton Mercury*, č. 34, 2. 11. 1793, s. 3.

¹⁹⁵ *Louis Charles Capet...*, *Leeds Intelligencer*, č. 2044, 4. 11. 1793, s. 2.

po zavražděném králi a královně ... v rukách jejich vrahů,“¹⁹⁶ Noviny tak dávaly jasně najevo, že popravu a procesy odsuzují.

Listopadové noviny přinesly pouze zprávy o pohřbu královny,¹⁹⁷ nebo sebevraždu hraběte d'Alface, šlechtice a blízkého královny, který sáhl po zbrani, když se dozvěděl o královnině popravě.¹⁹⁸ V prosinci se noviny vracely k novým detailům ze dne poprav. Líčily, jak vypadala královna, jak se chovala, co říkala, také měla ve voze kněze a omylem šlápla popravčího.¹⁹⁹ Také se v několika výtiscích objevila reklama na divadelní představení o Marii Antoinettě a její exekuci.²⁰⁰ Dokonce noviny informovaly o tom, že ruský car vyhlásil šest týdnů smutku,²⁰¹ to samé udělala britská monarchie.²⁰² Na konci prosince byla otištěna krátká báseň od Mary Robinson, ve které královnu vzývala a ukončila ji větou: „*strašná lekce pro každý budoucí věk.*“²⁰³

Od začátku roku 1794 zmínky o královně upadají a objevují se pouze v souvislostech s aktuálními soudy a popravami ve Francii. Noviny nadále sledovaly vývoj ve Francii a čtenáře o nich informovaly, ale už se příliš nevracely k událostem uplynulého roku. Noviny tak nepřinášely jiný postoj na osobu Marie Antoinetty, naopak ji během období po její smrti vnímaly jako mučednici a vyzdvihovaly její utrpení, které mělo na lidi zapůsobit.

¹⁹⁶ *The circumstances of...*, Hampshire Chronicle, č. 1070, 4. 11. 1793, s. 1.

¹⁹⁷ *The corpse of ill-fated...*, Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1675, 7. 11. 1793, s. 3.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 2.

¹⁹⁹ *The following circumstances...*, Gloucester Journal, č. 3744, 2. 12. 1793, s. 3.

²⁰⁰ *Late Queen of France*, Hereford Journal, č. 1220, 18. 12. 1793, s. 2.

²⁰¹ *Her Imperial Majesty...*, Derby Mercury, č. 3218, 19. 12. 1793, s. 2.

²⁰² *The Court*, Kentish Gazette, č. 2660, 20. 12. 1793, s. 2.

²⁰³ *Ill-fated Queen*, Northampton Mercury, č. 42, 28. 12. 1793, s. 3.

Závěr

Bakalářská práce přinesla mnoho zajímavých poznatků o životě Marie Antoinetty na stránkách britského textu. Za nejvíce důležité považuji představit jako první celkovou rétoriku britských novin a jejich vnímání královny a celého jejího života. Poté až jednotlivé výsledky analýz z jednotlivých časových období zvolených ve třetí kapitole této práce.

Překvapivě se život Marie Antoinetty promítal do britských novin v pozitivním světle. Svědčí o tom především to, že se o královně nepsalo negativně, když pomineme pár posměšných²⁰⁴ zpráv z období revoluce, byla její reputace v novinách uspokojivá. Naopak velmi často psaly noviny až melodramaticky a emotivně, snažily se ve čtenářích probouzet lítost a bránily ji proti hanebným pamfletům a *libelles*, kterých byla Francie naopak plná. Noviny se velmi často zajímaly i o její osobní život, ne jenom ten, který vedla jako královna.

I přesto, že to bylo necelých deset let od sedmileté války, které zanechaly ve Francii velmi negativní postoj vůči Británii, byla rétorika britských novin velmi pozitivní. První zpracovaná zpráva se týkala královnina těhotenství a následující velmi pozitivní zase nového módního doplňku ve formě pastináku. Noviny na toto reagovaly tím, že „*londýnská tržiště mohou očekávat velkou poptávku po tomto druhu zeleniny.*“²⁰⁵ To, že byla Marie Antoinetta považována v Británii za módní ikonu svědčí i zpráva z května následujícího roku, kdy ji noviny označily za „*průkopnici doplňků s peříčky*“²⁰⁶ To, že byla jistým způsobem i vzor a model, podtrhuje její rytina v *Ladie's pocket book* z roku 1777, která sice obsahovala i další evropské panovníky, ale je důležité to brát z toho pohledu, že mohl být francouzský královský pár vyřazen, protože v tuto dobu již Francie bojovala proti Británii ve válce o nezávislost. Negativní zprávy by se mohly očekávat v období od června 1785, kdy probíhala náhrdelníková aféra. Dalo by se očekávat, že noviny spustí lynč, ale naopak zprávy o celé aféře přinesly až o dva měsíce později a postavily se na stranu královny, tím že čtenářům podaly vysvětlení celé aféry a nikdo nepochyboval, že se jednalo o pouhý omyl a královnino jméno bylo pošpiněno. Noviny také shledaly nepřipustné jednání Lorda Gordona, který se provinil výrobou *libelles*, proti francouzské královně.

V průběhu revoluce noviny hodně líčily emoce královny, které dávala velmi najevo. Za první zásadní sloupek revolučního období považuji text nazvaný „*Lies of the Day,*“ který

²⁰⁴ Mezi výjimku patřila například zpráva o tom, že je královna jednou z nejprostších žen v království, otištěná v *Kentish Gazette*, č. 2238, 5. 12. 1789, s. 3.

²⁰⁵ *London, May 13.*, Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 761, 18. 5. 1775, s. 1

²⁰⁶ *Anecdote*, Ipswich Journal, č. 1904, 27. 5. 1775, s. 2.

vyvracel lživé informace, které se šířily o francouzské královské rodině, které vydaly The Times. První emoční výjev královny byl zveřejněn v srpnu 1789, kdy byla královna nalezena v sevření svých dětí, dále také byly děti zmíněny Marií Antoinettou v souvislosti s francouzským lidem, kde se jej snažila uklidnit právě tím, že ve svém projevu ukázala na svou mateřskou povinnost vůči dětem, ale i vůči celému národu. Obě tyto zprávy měly ukázat Marii Antoinettu i jako matku, která chce pro vlastní děti to nejlepší, nejen jako uplakanou královnu, která zapláče pokaždé, když se jí nedostalo toho, co chtěla.

Průběh revoluce také přinesl několik zpráv o zmařených, či úplně fiktivních atentátech, nebo výhrůžky smrti královně, které taky plnily stránky novin. Během zpráv z revoluce se k celé situaci vyjadřoval politik Edmund Burke, který byl doplněn komentářem přímo z novin, který se snažil vyvolat soucit nad francouzskými monarchy. Jedny z novin dokonce královnu přirovnávaly k projevu královny Margaret ke královně Elizabeth v Shakespearově hře Richard III.,²⁰⁷ kdy se i z půvabné Elizabeth stala troska, stejně jako z Marie Antoinetty.

Čím více byla situace v Paříži vypjatá, tím méně se o královně psalo. Zprávy o monarchii se opět rozšířily po jejich uvěznění v Temple. Noviny se domnívaly, že po zrušení monarchie, bude královna brzy odsouzena, protože, dle jejich slov, měl soudní dvůr v rukou důkazy o královniných intrikách. Taktéž předpokládaly, že krále neodsoudí, protože byla slabá osobnost, která není odpovědná za své činy. Během prvního soudu, a to s králem, noviny opět líčily jeho dojemné shledání s královou rodinou po vynesení jeho rozsudku a později o tom, v jakém stavu se nachází královna po popravě jejího chotě. Když byla královna přesunuta do Conciergerie, vyjádřily The Times touhy, aby královna brzy utekla ze spárů Konventu, který se proti ní podle Times spíkl. Po popravě královny, kterou opět přinesly první The Times, vyjádřily noviny lítost a dodaly, že gilotina ukončila její mizernou existenci.²⁰⁸

Po královnině smrti noviny odsuzovaly tento čin a považovaly jej za krutou vraždu. Přinesly přepis průběhu soudního jednání i poslední dopoledne královny. Poskytovaly čtenářům medailonky o královnině životě. Poslední zprávy zakončila krátká báseň od Mary Robinson a postupem času zprávy o královně úplně zmizely.

Z celé práce tedy vyplývá, že obraz Marie Antoinetty v britských novinách byl po celou dobu především velmi pozitivní, málokdy se královně dostalo kritiky nebo zesměšňování. V zásadních událostech z královnina života, které na ni nevrhaly dobré světlo, se i tisk v těchto

²⁰⁷ SHAKESPEARE, W.: *Král Richard III.*, s. 165–167.

²⁰⁸ *Execution of the Queen of France*, The Times, č. 2813, 23. 10. 1793, s. 3.

případech zastával královny a stál na její straně, a to i v případech, kdy byly obě země ve válečném konfliktu. Zajímavá byla také intenzita, se kterou noviny o královně psaly. V čase před revolucí byla královna zmíněna aspoň jednou měsíčně, od počátku revoluce se intenzita zvýšila a nejvyšší nárůst informací se objevil během jejího procesu a poprav. Po smrti, kdy byly vyčerpány přepisy z líčení a všechny ostatní možnosti, jako například její medailonky o životě, její zmiňování ustalo.

Dalším navazujícím výzkumem by tak mohl být pohled do francouzských novin a srovnat rétoriku obou novin v této době, protože v případě této práce nebylo možné dohledat, z jakých francouzských novin ty londýnské zprávy získávaly, nebo když už bylo uvedeno, odkud zpráva pochází, nebylo možné jej dohledat vůbec. Lze se také zaměřit na pozdější období, například po napoleonských válkách, a zjistit, jestli se ke královně britské noviny ještě vracely s postupnou změnou režimů ve Francii.

Seznam použité literatury

- BĚLINA, Pavel – HLAVAČKA, Milan – TINKOVÁ, Daniela: *Velké dějiny zemí koruny české*, svazek XI.a. Praha 2013.
- BOYCE, George – CURRAN, James – WINGATE, Pauline: *Newspaper History: From the 17th Century to the Present Day*. Londýn 1978.
- BRAKE, Laurel – KAUL, Chandrika – TURNER, Mark W.: *The News of the world and the British Press, 1843–2011: Journalism for the Rich, Journalism for the Poor*. Londýn 2016.
- BURKE, Edmund: *Úvahy o revoluci ve Francii*. Brno 1997.
- DARNTON, Robert: *The forbidden best-sellers of pre-revolutionary France*. Londýn 1996.
- DARNTON, Robert – ROCHE, Daniel: *Revolution in Print: The Press in France, 1775–1800*. Londýn 1989.
- EMSLEY, Clive: *Britain and the French Revolution*. New York, s. 2014.
- FERGUSON, Niall: *Britské impérium: cesta k modernímu světu*. Praha 2016.
- FERRO, Marc: *Dějiny Francie*. Praha 2006.
- FRASER, Antonia: *Marie Antoinetta*. Ostrava 2003.
- FURET, François: *Francouzská revoluce I. díl – Od Turgota k Napoleonovi 1770–1814*. Praha 2004.
- HUNT, Lynn: *Francouzská revoluce*. Praha 2007.
- KENNEDY, Paul M.: *Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500–2000*. Praha 1996.
- KÖPPLOVÁ, Barbara – KÖPPL, Ladislav: *Dějiny světové žurnalistiky*. Praha 1989.
- MILTON, John – HALES, John W. (ed.): *Areopagitica*. Oxford 1917.
- NEUMANN, Stanislav Kostka: *Francouzská revoluce: populární dějiny bojů francouzské společnosti na sklonku 18. století*. 1. vydání, Praha 1929.
- NOVÁKOVÁ, Kristýna: *Reakce na Velkou francouzskou revoluci v Anglii*. Praha 2011, (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).
- SHAKESPEARE, William: *Král Richard III*. Praha 2006.

- SCHAMA, Simon: *Občané: kronika Francouzské revoluce*. Praha 2004.
- SCHAMA, Simon: *Citizens: a chronicle of the French revolution*. New York 1989.
- SOBOUL, Albert: *Velká francouzská revoluce*. Praha 1964.
- STORRY DEANS, Richard: *The Trials of Five Queens: Katherine of Aragon, Anne Boleyn, Mary, Queen of Scots, Marie Antoinette and Caroline of Brunswick*. Londýn 2018.
- TEMPLE, Mick: *The british press*. Glasgow 2008.
- TINDALL, George Brown – SHI, David E.: *Dějiny Spojených států amerických*. Šesté, doplněné vydání. Praha 2023.
- TINKOVÁ, Daniela: *Francouzská revoluce*. Praha 2008.
- VEČEŘA, Pavel: *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha 2015.
- VONDRA, Roman: *České země v letech 1705–1792*. Praha 2010.
- ZWEIG, Stefan: *Mária Antoinetta*, Bratislava 1970.

Seznam použitých pramenů

- Aris's Birmingham Gazette, č. 2590, 4. 7. 1791
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 761, 18. 5. 1775.
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1493, 13. 5. 1790.
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1518, 4. 11. 1790.
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1526, 30. 12. 1790.
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1554, 14. 7. 1791.
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1614, 6. 9. 1792.
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1638, 21. 2. 1793.
- Bath Chronicle and Weekly Gazette, č. 1675, 7. 11. 1793.
- Bury and Norwich Post, č. 517, 30. 5. 1792.
- Bury and Norwich Post, č. 521, 27. 6. 1792.
- Bury and Norwich Post, č. 581, 14. 8. 1793.
- Caledonian Mercury, č. 10 016, 21. 11. 1785.
- Chester Chronicle, č. 83, 22. 11. 1776.
- Chester Chronicle, č. 755, 13. 11. 1789.
- Chester Chronicle, č. 767, 5. 2. 1790.
- Cumberland Pacquet, and Ware's Whitehaven Advertiser, č. 799, 3. 2. 1790.
- Derby Mercury, č. 2203, 1. 7. 1774.
- Derby Mercury, č. 2408, 19. 6. 1778.
- Derby Mercury, č. 2400, 24. 4. 1778.
- Derby Mercury, č. 2783, 1. 9. 1785.
- Derby Mercury, č. 2874, 7. 6. 1787.
- Derby Mercury, č. 2993, 13. 8. 1789.
- Derby Mercury, č. 3008, 26. 11. 1789.

Derby Mercury, č. 3057, 11. 11. 1790.

Derby Mercury, č. 3218, 19. 12. 1793.

Gloucester Journal, č. 3744, 2. 12. 1793.

Hampshire Chronicle, č. 312, 10. 8. 1778.

Hampshire Chronicle, č. 825, 14. 7. 1788.

Hampshire Chronicle, č. 996, 26. 3. 1792.

Hampshire Chronicle, č. 1030, 28. 1. 1793.

Hampshire Chronicle, č. 1070, 4. 11. 1793.

Hereford Journal, č. 1220, 18. 12. 1793.

Ipswich Journal, č. 1904, 27. 5. 1775.

Ipswich Journal, č. 2032, 22. 11. 1777.

Ipswich Journal, č. 3130, 24. 7. 1790.

Ipswich Journal, č. 3154, 1. 1. 1791.

Kentish Gazette, č. 1031, 29. 4. 1778.

Kentish Gazette, č. 1805, 7. 10. 1785.

Kentish Gazette, č. 1796, 6. 9. 1785.

Kentish Gazette, č. 1813, 4. 11. 1785.

Kentish Gazette, č. 2238, 5. 12. 1789.

Kentish Gazette, č. 2334, 9. 11. 1790.

Kentish Gazette, č. 2415, 19. 8. 1791.

Kentish Gazette, č. 2660, 20. 12. 1793.

Leeds Intelligencer, č. 1628, 11. 10. 1785.

Leeds Intelligencer, č. 1840, 1. 12. 1789.

Leeds Intelligencer, č. 1958, 19. 3. 1792.

Leeds Intelligencer, č. 1960, 2. 4. 1792.

Leeds Intelligencer, č. 2029, 22. 7. 1793.

Leeds Intelligencer, č. 2044, 4. 11. 1793.

Manchester Mercury, č. 1801, 11. 10. 1785.

Manchester Mercury, č. 1992, 4. 8. 1789.

Newcastle Courant, č. 5683, 10. 9. 1785.

Norfolk Chronicle, č. 475, 2.5. 1778.

Norfolk Chronicle, č. 326, 7. 1. 1787.

Norfolk Chronicle, č. 1200, 2. 2. 1793.

Northampton Mercury, č. 2, 17. 3. 1792.

Northampton Mercury, č. 38, 12. 1. 1793.

Northampton Mercury, č. 34, 2. 11. 1793.

Northampton Mercury, č. 42, 28. 12. 1793.

Oxford Journal, č. 1283, 29. 11. 1777.

Oxford Journal, č. 1693, 8. 10. 1785.

Oxford Journal, č. 1907, 14. 11. 1789.

Oxford Journal, č. 2079, 2. 3. 1793.

Oxford Journal, č. 2110, 5. 10. 1793.

Salisbury and Winchester Journal, č. 2683, 9. 11. 1789,

Salisbury and Winchester Journal, č. 2682, 2. 11. 1789.

Saunders's Newsletter, č. 9968, 27. 3. 1789.

Sheffield Public Advertiser, č. 1660, 20. 1. 1792.

Stamford Mercury, č. 2424, 14. 8. 1777.

Stamford Mercury, č. 2969, 1. 2. 1788.

Stamford Mercury, č. 3114, 12. 11. 1790.

Sussex Advertiser, č. 2430, 18. 3. 1793.

The Times, č. 768, 8. 6. 1787.

The Times, č. 1155, 30. 8. 1788.

The Times, č. 1153, 13. 5. 1789.

The Times, č. 1177, 11. 6. 1789.

The Times, č. 1210, 20. 7. 1789.

The Times, č. 1212, 22. 7. 1789.

The Times, č. 1237, 22. 8. 1789.

The Times, č. 1588, 27. 1. 1790.

The Times, č. 2060, 27. 6. 1791.

The Times, č. 2386, 15. 8. 1792.

The Times, č. 2390, 20. 8. 1792.

The Times, č. 2512, 25. 1. 1793.

The Times, č. 2763, 27. 8. 1793.

The Times, č. 2782, 18. 9. 1793.

The Times, č. 2796, 3. 10. 1793.

The Times, č. 2813, 23. 10. 1793.

The Times, č. 2814, 24. 10. 1793.

The Times, č. 2815, 25. 10. 1793.

Resumé

The research focused on the portrayal of Marie Antoinette in British newspapers during three phases of her life: before the revolution, during the revolution, and after her execution. The aim was to examine whether the perception of the queen in the newspapers changed throughout these periods and whether it could be linked to the ongoing war conflicts between France and Great Britain that spanned almost the entire 18th century. The study also included an analysis of the mutual politics of both countries, along with a chapter exploring the development of British newspapers and their reflection of political events. In conclusion, it was found that the newspapers disregarded the political crisis between the countries and portrayed Marie Antoinette in a positive light. They sought to evoke emotional responses from readers and foster empathy towards the queen, particularly during times of revolution when she faced the most challenging phase of her life as a person despised by the entire France. Following her death, the newspapers strongly condemned the act that ended her life and regarded those who condemned her as cold-blooded murderers.